

Ἐρευνα

Ἡ ΕΡΕΥΝΑ ΙΔΡΥΘΗ Τῶ 1901 ἘΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚῆ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ. ΑΦΟΡΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΕΞΗΓΗΣΙΝ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ

Κοινωνιολογία Ἀνθρωπισμὸς Μυθολογικαὶ Ἐπιστήμαι.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΥΨΩΣΙΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ ΕΝΤΕΥΘΕΝ ΔΕ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΝ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΙΝ

ΤΟΜ. Ε'. — ΤΕΥΧ. Η'

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΠΛΑΤΩΝ Ε. ΔΡΑΚΟΥΛΗΣ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, 1910

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΑΘΗΝΑΙ, Αύγουστος 1910.

Εἰς τὰς παραμονὰς τῶν προσφάτων ἐκλογῶν πᾶν ἄλλο διελογιζόμενον παρὰ τὴν πιθανότητα νὰ εὐρεθῶ ὑποψήφιος καὶ μάλιστα εἰς δύο νομούς. Αἱ ὑποθέσεις δι' ἃς εἶχον ἔλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχον περατωθῆ καὶ παρεσκευαζόμενον νὰ ἐπιστρέψω εἰς Λονδίνον, εἰς τοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας μου. Ἄλλ' ἄλλαι μὲν βουλὰὶ ἀνθρώπων ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει. Ἀπροσδοκῆτως περιεπλάκην εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν φίλων μου καὶ ὄσον-δήποτε ἀμέτοχος καὶ ἂν διετέλεσα, ἡ θαυμασία ῥοπή ἦν ἐξεδήλωσε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων μου ἐκίνησεν ἀκατανίκητον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἔκβασιν τῶν ἐκλογῶν. Τὸ ὅτι εὐρέθην μεταξὺ τῶν πρώτων ἐκλεγέντων ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἀττικοβοιωτίας καὶ μονονουχί πρώτος ἐν τῷ νομῷ τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ἰθάκης τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν ὑπὲρ τῆς ἰδέας μετ' ἧς τὸ ὄνομά μου ἀναποδράστως συνεταυτίσθη. Αἱ ἐκλογαὶ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1910 θὰ μνημονεύωνται πάντοτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς αἱ πρώται καθ' ἃς ἐσημειώθη νίκη τῆς ἰδέας καὶ εἶνε ἐξόχως εὐχάριστον τοῦτο ὄσαοδήποτε δυσχερείας καὶ εὐθύνας δι' ἕκαστον ἡμῶν ἀτομικῶς καὶ ἂν συνεπάγεται ἡ νίκη αὕτη

Ὅντως ἡ εὐθύνη παντὸς ὅστις συναισθάνεται τὴν σημασίαν τῶν προσφάτων ἐκλογῶν εἶνε μεγάλη, διότι ἡ ἐλαχίστη προτίμησις ἀτομικῶν βλέψεων προκειμένης συμπράξεως πρὸς ἐξυπηρέτησιν κοινῆς ἰδεώδους, θὰ ἦτο αὐτόχρονον ἐσχάτη προδοσία. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ θὰ προτιμήσω μέχρι τέλους νὰ εἶμαι στρατιώτης τῆς Ἐργατικῆς Ἰδέας, πιστὸς εἰς τὴν θέσιν ὑπὲρ ἧς ἀμύνομαι ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας.

Εἰς τὴν Ἐργατικὴν Ἰδέαν ἐννοεῖται περιλαμβάνω καὶ τὴν λύσιν τοῦ Ἀγροτικοῦ ζητήματος, καὶ φρονῶ ὅτι οὐδεμία λύσις αὐτοῦ εἶνε νοητὴ ἄνευ πλήρους ἰκανοποιήσεως τῶν καλλιεργητῶν. Τὴν Ἐργατικὴν Ἰδέαν θεωρῶ βάσιν καὶ κρηπίδα τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν μέλλοντος.

Ἐξ ἀφορητῆς διαφόρων ἐκφράσεων τοῦ κ. Ράλλη πρὸς δημοσιογράφους περὶ τοῦ ἐργατικοῦ προβλήματος ἐθεώρησα σκόπιμον νὰ γράψω τὰ ἐπόμενα, δημοσιευθέντα εἰς τὸν «Χρόνον» καὶ τὴν «Πατρίδα».

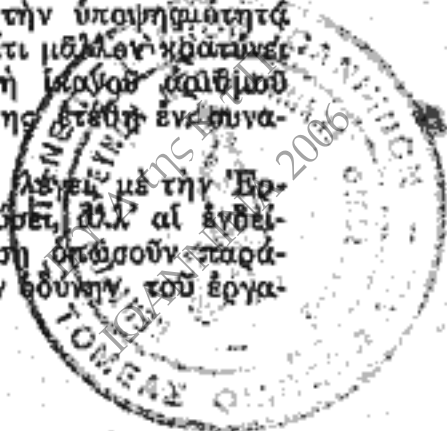
Ὁ κ. Ράλλης, μετὰ τὸ ναυάγιον εἰς τὸ ὅποιον κατέ-

ληξεν ἡ λαίλαψ τῶν τελευταίων ὀλίγων μηνῶν, χάσας καὶ τὴν ὑστάτην σχεδίαν, τὴν ὁποίαν αἱ τρέμουσαι ἐξ ἀπελπισμοῦ χεῖρες του κατεσκεύασαν διὰ τῶν νοθεσιῶν τοῦ πολυτελοῦς πολιτευτοῦ τῆς νήσου τῶν Φαιάκων, κατακτοντιζόμενος δὲ ὑπὸ τὰ ἀγρία κύματα τῶν τελευταίων ὀλίγων ἡμερῶν, ἐπιμένει νὰ μὴ βυθισθῆ. Ἡ γνωστὴ του δευδερκεια τὸν βοηθεῖ ἀπαξ ἔτι, φοβοῦμαι ὅμως δι' ὑστάτην φορᾶν. Διακρίνει μακρόθεν τὸν βράχον τῆς Ἐργατικῆς Κινήσεως καὶ μὲ κίνδυνον νὰ διαρρήξῃ τὰ νεῦρα του καὶ τὰς φλέβας κραυγάζει ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ τὸν ἀκούσουν αἱ ἐργατικαὶ τάξεις καὶ τὸν ἀνασύρουν ἐπὶ τοῦ βράχου. Θὰ ἐσώζετο ἐὰν διέκρινε τὸν βράχον αὐτὸν ἐνωρίτερα, ἀλλ' ἤδη, φοβοῦμαι, εἶνε λίαν ἀργὰ καὶ ἂν ἐπιμείνῃ νὰ σωθῆ πλησιάζων θὰ συντριβῆ πατασόμενος ἐπὶ τῶν πετρῶν ὑπὸ τῆς μανίας τῶν κυμάτων. Ὁ κ. Ράλλης βλέπει ἐναργῶς, ὅτι οὐδεμίαν δύναται νὰ τρέφῃ ἐλπίδα περὶ ἐπανόδου του εἰς τὴν πεφιλημένην του ἐξουσίαν, καὶ ὀρᾷ τὸν περὶ τῶν ὄλων κύβον. Ἄν αἱ ἐργατικαὶ τάξεις τὸν πιστεύσουν, ὅλος θρίαμβος! Ἀπὸ ναυαγοῦ πρωθυπουργός, τόσο δὲ τὸ χειρότερον διὰ τὰς εὐπίστους ἐργατικὰς τάξεις.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκούν ἀντὶ ἀπαντήσεως εἰς τὰς αὐθεντικὰς διαβεβαιώσεις, τὰς ὁποίας κάμνει ὁ κ. Ράλλης διὰ χθεσινῆς ἐφημερίδος, ὑποσχόμενος νὰ προστατεύσῃ τὰς ἐργατικὰς τάξεις, καὶ ἐξορκίζων αὐτὰς νὰ μὴ δίδουν ἀκρόασιν εἰς τοὺς νέους ἀνδρας, οἱ ὅποιοι προσκαθοῦν νὰ τὰς ἀφυπνίσουν. Ἄλλ' ἐνόσφ ἐκοιμῶντο ὁ κ. Ράλλης δὲν ἐσκέφθη περὶ τῶν συμφερόντων τῶν. Ἢδη θέλει νὰ τὰς προστατεύσῃ. Ἐπιφυλάσσομαι νὰ τοῦ ἀποδείξω ὅτι αἱ ἐργατικαὶ τάξεις δὲν ἔχουν ἀνάγκην προστασίας, διότι αὐταὶ εἶνε τὸ πᾶν.

Ὁ κ. Ράλλης θεωρεῖ ἀστείον τὸν ἰσχυρισμόν, ὅτι μόνη λύσις τοῦ ἐργατικοῦ ζητήματος εἶνε ἡ κατάργησις τῆς κεφαλαιοκρατίας. Ἡλιθιον, ὅτι ὁ πλέον ἡ ἀπαξ πρωθυπουργεύσας συνταγματικοῦ Κράτους ἀνὴρ θὰ ἐλάμβανε τὸν κόπον νὰ παρακολουθῆσθ τὴν πρόοδον τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ἐποχῆς μας. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οὐδέποτε ἔσχε καιρὸν, βυθισμένος ὢν πάντοτε εἰς τὰ δίκτυα τῆς συναλλαγῆς, ἢ εἰς τὴν διευθέτησιν τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς τύχης τῶν ἐν Ρωμανίᾳ δημογενῶν. Ὅτι ὅμως ὁ ἐργατικὸς λαὸς τῆς Ἑλλάδος διαφωνεῖ πρὸς τὸν κ. Ράλλον ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐργατικὸν ζήτημα, ἀπόδειξις εἶνε ὅτι δύο Νομοὶ ἐξέλεξαν διὰ μεγάλης πλειονοψηφίας ἀντιπρόσωπον τῆς Ἐργατικῆς Ἰδέας, οἷαν ὑπηρετῶ αὐτὴν ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν καὶ διετύπωσα σαφῶς καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὴν ὑποσηφιαστικὴν μου. Ἀλλὰ τὴν ἀπόδειξιν ταύτην ἔτι μᾶλλον κρατῶν ἢ τὸ πρῶτον ἤδη ἐν Ἑλλάδι ἐκλογὴ ἰσχυροῦ καὶ ἰσχυροῦ δημοφρόνων μου, ὢν ἡ ὑποσηφιαστικὴ ἐπέβη ἐν ἀσυναφείᾳ μετὰ τῆς ἐμῆς.

Ὁ κ. Ράλλης ἐλπίζει νὰ γελάσῃ, λέγει μὲ τὴν Ἐργατικὴν Ἰδέαν ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει, ἀλλ' αἱ ἀδείξεις εἶνε, ὅτι ὁ γέλωσ του θὰ ἤχησθ ὁπώσων παραχορδος ἐν ἀντικαταβολῇ πρὸς τὴν ἔδωκν, τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου.

Ἄλλαι τινὲς διαχύσεις τοῦ κ. Ράλλη μὲ ἐκίνησαν εἰς γέλωτα διότι μοὶ ἀπεκάλυψαν τὴν ἀσυναρτησίαν τῶν περὶ σοσιαλισμοῦ γνωμῶν τοῦ πρώην πρωθυπουργοῦ. Καὶ ἅμα κομικώτατόν τινα συνδυασμὸν ἐπιτηδείας διαστροφῆς ἀληθειῶν μὲ δεινὴν σύγχυσιν ἰδεῶν. Ἰσως τοῦτο ἀφίεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ κ. Ράλλης ἄρτι ἐγεγνηθεὶς ἐκ μοχθηροῦ ἐφιάλτου βλέπει τὰ πράγματα ἀνεστραμμένα. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα ἐγὼ φαιδόμενος τῆς ὑπολήψεώς του ἔσπευσα νὰ τῷ ἀποστείλω πονημάτιά τινα περὶ σοσιαλισμοῦ καὶ ἐργατικῶν ζητημάτων. Ἐπειδὴ ἑλληνικὰ τοιαῦτα δὲν ὑπάρχουν ἀλλὰ ἐκτὸς τῶν ὑπ' ἐμοῦ γραφέντων ἠναγκάσθην νὰ καταφύγω εἰς τὸ ἐγωϊστικὸν διάβημα νὰ τῷ ἀποστείλω ἰδικὰ μου δημοσιεύματα. Θὰ τῷ ἀπέστειλον τοὺς πέντε τόμους τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ οὗς γράφω ἀπὸ τοῦ 1900 καὶ τὴν σειρὰν τοῦ ΑΡΔΗΝ ὅπερ ἔγραψον τὸ 1885 - 1887, ἂν πλὴν τῆς ὑπολήψεώς του δὲν ἐφειδόμεν καὶ τοῦ χρόνου του, καίτοι εἶνε δύσκολον νὰ φαντασθῆ τις πῶς ἄλλως ἐπιωφελέστερον θὰ ἔδωκάναι τὰς ὥρας του ὁ κ. Ράλλης εἰμὴ μελετῶν τὰ ἀνωθι συγγράμματα. Περιωρίσθην ἐν τούτοις νὰ τῷ ἀποστείλω τὸ Ἐργάσιον τοῦ Σοσιαλισμοῦ καὶ τὸ Ἐγγειρίδιον τοῦ Ἐργάτου, τὰ ὅποια εἶνε λίαν σύντομα. Ἄφου δὲ μελετήσῃ αὐτὰ πέποιθα ὅτι δὲν θὰ ἐκθέτῃ πλέον ἑαυτὸν εἰς τὸν κίνδυνον νὰ γράφῃ τόσας ἀνοησίας ὅσας καὶ λέξεις, διότι θὰ κατανοήσῃ, ἐλπίζω, ὅτι ὅταν λέγαι Ἐργατικαὶ Τάξεις ἐννοῶ Ἐργατικαὶ Τάξεις ὀργανωμένα εἰς Κράτος καὶ ὅτι οὐδεὶς ποτε σοσιαλιστὴς ἐσκέφθη περὶ καταργήσεως τοῦ κεφαλαίου. Ὅ,τι ἐπιζητοῦμεν εἶνε ὄχι ἡ κατάργησις τοῦ κεφαλαίου, ἀλλ' ἡ κατάργησις τῆς κεφαλαιοκρατίας.

Ἐπὶ τὸν τίτλον Ὁ κ. Ράλλης καὶ αἱ ἐργατικαὶ τάξεις ἐδημοσιεύθη τὸ ἔξῃς ἀρθρον μου ἐν τῷ Ἐκτόνῳ.

Ἐπεσχέθην προχθὲς νὰ ἀποδείξω πρὸς διαφώτισιν τοῦ κ. Ράλλη, ὅτι αἱ ἐργατικαὶ τάξεις δὲν ἔχουν ἀνάγκην τῆς προστασίας, τὴν ὁποίαν ὁ ἀγγίνους πολιτευτὴς προσφέρει αὐταῖς, διότι ἅμα ἀφυπνισθῶσι θὰ ὀργανωθῶσι καὶ ἅμα ὀργανωθῶσι θὰ ἀποτελοῦν αὐταὶ τὸ Κράτος, θὰ ἀντιληφθῶσι δηλαδή, ὅτι αὐταὶ εἶνε τὸ πᾶν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι σήμερον αἱ ἐργατικαὶ τάξεις εἶνε μὴδὲν διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι δὲν ἀφυπνίσθησαν ἀκόμη ἀρκετὰ ἐκ τοῦ ληθάργου των. Ὡς ἔλεγον προχθὲς, ἐνόσφ ἐκοιμῶντο, οὔτε ὁ κ. Ράλλης οὔτε ἄλλος τις τῶν πολιτευομένων ἐσκέφθη περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου. Ἄμα ὁμως οὗτος ἔδωκε σημεῖα ἀφυπνίσεως, ἰδοὺ οἱ πολιτευόμενοι προσφέροντες προστασίαν, βελτίωσιν, μεταρρυθμίσιν καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀλλὰ τοῦ πολιτευομένου ὁ ἐγκέφαλος δὲν δύναται νὰ χωρέσῃ τὴν ἰδέαν κοινωνίας ἄλλως διεγερθμισμένης εἰμὴ χρηματιστικῶς καὶ κεφαλαιοκρατικῶς καὶ πᾶσαν βελτίωσιν ἢ μεταρρυθμίσιν, τὴν ὁποίαν προσφέρει, τὴν προσφέρει ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ θιχθῆ ἢ χρηματιστικῆ καὶ κεφαλαιοκρατικῆ βάσις τῆς κοινωνίας. Ὁ δεδομένος πολιτευόμενος εἶνε τέκνον τοῦ χρηματισμοῦ καὶ τῆς κεφαλαιοκρατίας καὶ θὰ ἦτο ἀνατανόητον νὰ πορευθῆ ἄλλως εἰμὴ ἐν τῷ συμφέροντι τῶν γονέων του. Ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῶν κεφαλαιούχων εἶνε ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἐργατικῶν τάξεων. Αἱ ἀναλύσεις τῶν ἐρευνητῶν ἡμίσεως αἰῶνος κατέληξαν εἰς τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἀδιάσειστον ἀξίωμα τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς ἐπιστήμης: Οὐδὲν κοινὸν μεταξὺ τοῦ συμφέροντος τῶν κεφαλαιούχων καὶ τοῦ συμφέροντος τῶν ἐργατικῶν τάξεων.

Τὸ συμφέρον τῆς κεφαλαιοκρατίας εἶνε νὰ ὑπάρῃ πτωχεία καὶ στέρησις. Ἐχει ἀποδειχθῆ περὶ τῶνος, ὅτι ἡ ἔνδεια καὶ ἡ στέρησις εἶνε στοιχεῖα ἀπαραίτητα διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος, τὸ ὅποion ὑπηρετεῖ ὁ κ. Ράλλης καὶ πάντα τὰ πολιτικὰ κόμματα. Ὁ λόγος, διὰ τὸν ὅποion ἐπικρατεῖ πτωχεία ἐν μέσφ τῶν ἐργατικῶν τάξεων, δὲν εἶνε τὸ ὅτι ὁ κ.

Ράλλης, ὡς συγκινητικῶς ὁμολογεῖ, ἀπῆκε τὰς ἐργατικὰς τάξεις ἀπροστατεῦτους, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἡ πτωχεία εἶνε ἀναγκαῖος ὄρος τῆς κεφαλαιοκρατίας. Ἄνευ πτωχείας ἡ κεφαλαιοκρατία δὲν δύναται νὰ στηριχθῆ. Πῶς θὰ πραγματοποιήσῃ τὰ κέρδη του ὁ ἐργαστασιάρχης εἰμὴ ἐὰν τὰ ἡμερομίσθια εἶνε χαμηλά; Καὶ πῶς θὰ εἶνε τὰ ἡμερομίσθια χαμηλά εἰμὴ ἐὰν διατηρῆται τὸ σύστημα τοῦ συναγωνισμοῦ μεταξὺ χιλιάδων ἢ ἑκατομμυρίων πεινῶντων ἐργατῶν; Πρέπει νὰ πεινοῦν οἱ ἐργάται διὰ νὰ συναγωνίζωνται καὶ πρέπει νὰ συναγωνίζωνται διὰ νὰ διατηρῆται τὸ ἡμερομίσθιον χαμηλόν.

Μὲ τὸ συναγωνιστικὸν τοῦτο σύστημα, τὸ ὅποion ἐπικρατεῖ, ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλον τὸν πολιτισμὸν, τὰ δύο τρίτα τῆς παραγωγῆς ἀφαιροῦνται ἀπὸ τὸν ἐργατικὸν κόσμον καὶ ἀφίεται εἰς αὐτὸν τὸ ἓν τρίτον.

Ὁ ἐργατικὸς κόσμος ἐν Ἑλλάδι εἶνε δύο ἑκατομμύρια ὑπολογιζομένων καὶ τῶν οἰκογενειῶν, ὥστε μένει ἡμῖν ἑκατομμύριον παντοίων κατηγοριῶν ἀποτελοῦσῶν τὴν κεφαλαιοκρατικὴν τάξιν. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ τάξις ἀφαιρεῖ τὰ δύο τρίτα τοῦ πλούτου, καὶ ἀναγκάζει τὸν ἐργατικὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ τετραπλάσιον ἀριθμὸν ψυχῶν, νὰ παλαιῇ διὰ νὰ διανεμηθῆ τὸ ἓν τρίτον τοῦ πλούτου, τὸν ὅποion αὐτὸς ὁ ἴδιος παράγει διὰ τῶν μόχθων του.

Ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐργάται παράγουν 1200 ἑκατομμύρια δραχμῶν, τὰ 1200 ἑκατομμύρια τὰ λαμβάνει ἡ κεφαλαιοκρατία, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 600 ἑκατομμύρια τὰ διανεμονται οἱ παραγωγεῖς τοῦ ὕλου πλούτου.

Ὁ κ. Ράλλης ἀνησυχεῖ δῆθεν μήπως ἐκμεταλλεύονται τὰς ἐργατικὰς τάξεις οἱ νέοι ἄνδρες, οἵτινες ἀπὸ τινος ἀσχολοῦνται νὰ τὰς ἀφυπνίσωσιν. Ἐὰν ὁ κ. Ράλλης ἦτο τόσο ἀνήσυχος περὶ τοῦ συμφέροντος τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου, ἀφότου ἤρχισε νὰ δοῦ δημοσίως θ' ἀπεκάλυπτε ποῖοι ἐκμεταλλεύονται τὸν ἐργατικὸν κόσμον, καὶ ἐὰν ἦτο εὐκρινὴς θὰ ἐστιγμάτιζε τοὺς κεφαλαιούχους ὡς ἐκμεταλλεῦτάς τῶν ἐργατικῶν τάξεων καὶ θὰ ἐπεξήτει τὴν πτωσίαν τοῦ συναγωνιστικοῦ συστήματος, τὸ ὅποion ἐπιτρέπει τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκμετάλλευσιν, ἦν ὡς δορυφόροι παρακολουθοῦσιν ἢ ἐξαχρείωσι, ἢ ὀδύνη καὶ ἢ στέρησις.

Εἶνε πολὺ ἀργὰ νὰ περιμένῃ τις τοῦτο ἀπὸ τὸν κ. Ράλλην, καὶ θὰ ἦτο μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐκπλήξεις τοῦ νεωτέρου κόσμου νὰ ἴδῃ τις γηραιὸν πολιτευόμενον ἱκανὸν νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν, ὅτι, ἐνῶ αἱ ἐργατικαὶ τάξεις, μὴ ἔχουσαι ἰδίαν αὐτοσυνειδήσιν, εἶνε μὴδὲν, καθίστανται αὐτοδικαίως τὸ πᾶν, ἅμα λάβωσιν αὐτοσυνειδήσιν. Ἡ συνταγματικὴ ἰδέα εἶνε καταληπτὴ εἰς τὸν κ. Ράλλην, ὅστις, ὑποθέτω, παραδέχεται, ὅτι Σύνταγμα σημαίνει διαχείρισιν τῶν κοινῶν ὑπὸ τῆς βουλήσεως τοῦ λαοῦ. Τὸ νεώτερον φῶς μᾶς ἀπεκάλυψεν ἤδη, ὅτι λαὸς πρᾶγματι εἶνε ὁ παραγωγικὸς κόσμος, διότι ἄνευ τοῦ παραγωγέως οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρῃ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ πρόοδος. Αὐτὴ ἡ νέα ἀλήθεια ἐξήγειρεν ἐκ τοῦ ληθάργου τὰς ἐργατικὰς τάξεις τῆς Οἰκουμένης, καὶ ἔκτοτε ἡ συνταγματικὴ ἰδέα μετεμορφώθη, ἐμφανιζομένη ὡς Ἐργατικὴ ἰδέα. Σύνταγμα ἐφεξῆς εἶνε κενὴ λέξις ἅμα δὲν σημαίνει διαχείρισιν τοῦ παραγομένου πλούτου ὑπὸ τῆς βουλήσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων. Πᾶσα συνταγματικὴ Πολιτεία δὲν δύναται παρὰ ν' ἀσπασθῆ τὴν ἀρχήν, ὅτι τὸ Κράτος οὐδένα ἄλλον λόγον ὑπάρξεως ἔχει εἰμὴ ὅπως φέρῃ τὴν εὐθύνην τῆς εὐημερίας, τῆς ἀνέσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν παραγωγέων, καὶ ὅτι οἱ παραγωγεῖς πρᾶγματι εἶνε ἡ κυρίαρχος βούλησις.

Τούτου τεθέντος, δύναται ἐπὶ μίαν ἔστω στιγμὴν νὰ δικαιολογηθῆ ἡ κεφαλαιοκρατικὴ σύστασις, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πλοῦτος τῆς Χώρας εὐρίσκειται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς χεῖρας μῆς μικρᾶς τάξεως, καὶ χρησιμοποιεῖται μόνον καὶ μόνον διὰ τὸ συμφέρον αὐτῆς τῆς τάξεως; Δὲν εἶνε τοῦτο παραβίασις τοῦ δικαίου; Δὲν

εἶνε λογικὸς καὶ ἀκαταμάχητος ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν σοσιολιστῶν, οἱ ὅποιοι διδάσκουν ὅτι ὁ πλοῦτος τῆς Χώρας δεόν νὰ εὐρίσκειται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κράτους καὶ νὰ χρησιμοποιῆται ὑπὲρ τῶν ἐργατικῶν τάξεων; Καὶ δὲν εἶνε τιμὴ καὶ δόξα δι' οἰονδήποτε ν' ἀνήκη εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις, καὶ νὰ μετέχη ἐπαξίως τοῦ πλοῦτου; Ὅταν λοιπὸν οἱ σοσιαλισταὶ λέγουν, ὅτι τὸ Κράτος ἠρεῖται νὰ διαχειρίζεται τὸν πλοῦτον εἰς ὄφελος τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ἐννοοῦν εἰς ὄφελος πάντων, διότι ἅπαντες δύνανται νὰ εἶνε μέλη τῶν ἐργατικῶν τάξεων. Ἐν ὅσῳ τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς τοῦ πλοῦτου, δηλαδὴ αἱ γαῖαι, τὰ ἐργοστάσια, αἱ μηχαναὶ, αἱ τράπεζαι, τὰ ἀτιμόπλοια, οἱ σιδηροδρομοὶ, τὰ μεταλλεῖα κλπ. εὐρίσκονται εἰς τὰς χεῖρας μιᾶς τάξεως, ἢ ὅποια τοιουτοτρόπως ἐπιβάλλει οἰονδήποτε ὄρους θέλει εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις, ἢ μὲν τάξις αὐτὴ θά συσσωρευθῆ, θά θησαυρισθῆ καὶ θά θεριθῆ ὅπου δὲν ἔσπειρεν, αἱ δὲ ἐργατικαὶ τάξεις θά πεινοῦν, θά ἐξαχρηστοῦνται καὶ θά εἶνε δούλαι εἰς τὴν γῆν, ἣν οἱ πατέρες των ἠλευθέρωσαν γύρω πρὸς ποταμοὺς αἵματος. Ἀφ' οὗτου ἠλευθέρωθη ἡ Ἑλλάς μέχρι σήμερον ὁ πλοῦτος τῆς Χώρας δὲν ἔπαυσε ἀξάνων, ὡς μαρτυροῦν αἱ τόσαι τριγύρω μας ἐνδείξεις. Μολαταῦτα αἱ ἐργατικαὶ τάξεις ὑποφέρουν καὶ στεροῦνται σήμερον ὅσον ὑπέφερον καὶ ἔστεροῦντο πρὸ δύο γενεῶν. Τὰ κέρδη τῶν κεφαλαιούχων σήμερον εἶνε δεκαπλάσια πρὸς τὰ μὲν γενεᾶς, μολαταῦτα τὰ ἡμερομίσθια εἶνε χαμηλότερα καὶ ἡ θέσις τῶν ἐργατικῶν τάξεων ἀπελπιστικωτέρα. Ἐάν ἀκόμη μίαν γενεάν ἐξακολουθήσωμεν οὕτω, τὰ τέκνα τῶν ἐργατῶν θά ἀποθνήσκουν ὡς μυῖα. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη θεραπεία εἰμὴ ἐκείνη, τὴν ὁποῖαν ἐπιβάλλει ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἰσχύς τῶν πραγμάτων, δηλαδὴ ἡ ὀργάνωσις τῶν ἐργατικῶν τάξεων εἰς Κράτος, τὸ ὅποion νὰ συγκεντρώσῃ εἰς τὰς χεῖρας του ὅλα τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιῆ ὑπὲρ ὅλων.

ΑΚΡΕΟΦΑΓΙΑ.

Ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἰστορίας τοῦ μηνὸς Ἰουλίου ἀναδημοσιεύομεν τὸ κατωτέρω ὄραϊον ἀρθρον περὶ ἀκρεοφαγικῆς διαίτης:

Μετά πάροδον ὀλίγων ἴσως ἀκόμη δεκάδων ἐτῶν, ὁ ἄνθρωπος θά αἰσθάνεται πρὸς τὴν κρεοφαγίαν τὴν ἀποστροφὴν, ὅσην σήμερον τρέφει πρὸς τὴν ἀνθρωποφαγίαν καὶ δὲν θά δύναται νὰ ἐννοήσῃ, πῶς κατῶρθου νὰ τρέφεται διὰ τῶν πτωμάτων τῶν παρ' αὐτοῦ πρὸς τοῦτο σφαζομένων ἀβλαβῶν ζώων, ὅπως σήμερον δὲν ἐννοεῖ, πῶς ὁ πρόγονός του κατῶρθου νὰ καταβροχθίζῃ λαιμάργως τὸ πτώμα τοῦ πλησίον του.

Ἡ ἀκρεοφαγία, ὡς ἀλήθεια ἠθικὴ, ὡς ἀλήθεια ὑγιεινὴ, δὲν δύναται ἢ νὰ γενικευθῆ θάττον ἢ βραδύτερον. Ἡ ἠθικὴ αὐτῆς βᾶσις εἶνε αὐταπάδεικτος. Ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν ἔχει ἐπὶ τῆς ζωῆς δικαίωμα μεγαλειότερον ἀπὸ τὸ ζῶον, τοῦ ὁποῖου τὴν ζωὴν ὀφείλει νὰ σέβεται, ὡς καὶ τὴν τοῦ ὁμοίου του. Ἐξαίρεσιν τούτου ἀποτελοῦν τὰ ἐπιβλαβῆ ζῶα, ὡς τοιαύτην ἀποτελοῦσιν οἱ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὰς κοινωνίας ἄνθρωποι. Ἐκτὸς τούτων, ὁ ἀνθρωπισμὸς καὶ ἡ ἡμερότης ἀρνοῦνται εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ θάρρος νὰ τρέφεται διὰ πτωμάτων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἑτέραν βᾶσιν τῆς ἀκρεοφαγίας, τὴν ὑγιεινὴν, εὐτυχῶς ἡ ἐπιστήμη, ἡ διαιτητικὴ, ὄχι μόνον διὰ τῶν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀλματικῶν προόδων τῆς, ἐργεταὶ νὰ καταρτίσῃ τὰς μέχρι τῆς χθὲς κρατούσας πλάνας περὶ τοῦ δήθεν ἀπαραιτήτου τῆς ζωικῆς τροφῆς πρὸς συντήρησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλως ἀντίθετον ν' ἀποδείξῃ. Ἡ κρεοφαγία ἐβλαψε καὶ βλάπτει τὸν ἄνθρωπον. Ὁ ἀρθριτισμὸς καὶ πλείστα ὅσαι συναφεῖς πρὸς αὐτὸν νόσοι, καθὼς καὶ αἱ σχετιζόμεναι μετὰ τὴν κακὴν σύστασιν τοῦ αἵματος τοιαῦται, αἰτίαν ἔχουσι τὴν ἀπαισίαν πτωματοφαγίαν, ἧς ἔνεκεν ὁ ὀργανισμὸς, χρονίως δηλητηριαζόμενος, γηράσκει ταχύτερον.

Ὁ ἄνθρωπος ἀποβάλλων τὴν φρικτὴν συνήθειαν τῆς κρεοφαγίας, ἀπαλλάσσεται τῶν πλείστων νόσων καὶ

σχεδὸν ὁ ὀργανισμὸς του δὲν ἔχει πλέον ἀφορητὴν ἀσθενείας. Μὲ τὸν στόμαχον πάντοτε ἐλαφρὸν, μετὰ τὸ αἷμα καθαρὸν καὶ ἀμόλυντον τῶν ἐκ τῆς κρεοφαγίας εἰδεχθῶν δηλητηρίων, παρατείνει τὴν ζωὴν του ἐν διαρκεί ὑγείᾳ καὶ φθάνει εἰς βαθύτατον γῆρας, μετὰ τὸν νοῦν διαυγῆ καὶ τὰς δυνάμεις ἀκμαίας.

Οἱ μεγαλειότεροι ἄνδρες τοῦ κόσμου ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ ὅλων τῶν αἰώνων ἦσαν ἀκρεοφάγοι. Παραλείποντες τὰς ὀλοκλήρους στρατίας τῶν νεωτέρων καὶ σημερινῶν ἀκρεοφάγων μεγάλων ἀνδρῶν, ἀναφέρομεν μόνον ἐκ τῶν ἀρχαίων τὸν Πυθαγόραν, τὸν Ἡσίοδον, τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, κατὰ τὸν Παπίου. Μάλιστα! Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦτο ἀναμφισβητήτως ἀκρεοφάγος, διότι χωρὶς νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν περὶ τούτου μαρτυρίαν τοῦ Παπίου δὲν εἶνε δυνατόν νὰ νοηθῆ θεὸς τῆς ἡμερότητος καὶ τῆς καλοσύνης, ἀνεχόμενος τὸν φόνον καὶ ἰδίως τὴν μασσῆσιν ἀπαισίων τεμαχίων πτώματος.

Εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν ἡ ἀκρεοφαγία εὐρύτατα ἀπὸ τινος ἐξηπλώθη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον ἀκρεοφάγων ἀξάνει ἀλματικῶς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν προϊούσαν ἐξάπλωσιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης κατάρτησιν τῶν περὶ τροφῆς προλήψεων. Ἐν Ἑλλάδι, ἰδιαιτέρως ἐν Ἀθήναις, πολλοὶ ὑπάρχουσιν ἀκρεοφάγοι, συνηνωμένοι εἰς σωματεῖον ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Πλ. Δρακούλη, τοῦ ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας ἀγωνιζομένου τὸν μέγαν καὶ εὐγενῆ ἀγῶνα τῆς ἠθικῆς καὶ ὑγιεινῆς διαίτης, τῆς ἀκρεοφαγίας. Μ.

[Κύριε Διευθυντά τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ.— Παραλάβον τὴν κάτωθι θαυμασίαν εἰκόνα ἐκ τοῦ ὄραϊου ἔργου τοῦ Φλαμμοῦτος — Lumen—καὶ τὴν ἀποστέλλω ὑμῖν ὡς συμβολὴν εἰς τὸν κατὰ τῆς κρεοφαγίας ἀγῶνα σας.— Διατελῶ πρόθυμος—Σπυρ. Γ. Φραγκόπουλος.]

Νεῖνις γλυκυτάτη, ἀληθινὸς ἄγγελος, ἐκάθητο ἐξηπλωμένη ἐντὸς λέμβου ἧτις διωλίσθαιεν ἡμέρα ἐπὶ τῶν γαλανῶν κυμάτων τοῦ Βοσπόρου ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Προσκεφάλαια ἐκ μαλακοῦ βελούδου ἐρυθροῦ, τὰ ὅποια ἐποικίλλε στίλβουσα μέταξα, ἐσχημάτιζον τὸ ἀνάκλιτρον τῆς ὀρειοτάτης κρητασιανῆς.

Οἱ χονδροὶ κροσσοὶ ἤγγιζον τὰ κύματα. Μικρὸς μαῦρος δούλος, γονυκλινῆς ἐμπροσθεν τῆς νεάνιδος, ἐκρούεν ἐγχορδὸν τι ὄργανον. Ἡ νεαρά καὶ χαριτωμένη μορφή μετὰ τοὺς ὄραϊοὺς ὀφθαλμούς, μετὰ τὸν κομψὸν βραχίονα, μετὰ τὸ περὶ τὸν μέτωπον τὸ τόσον γαλίνιον ἐν τῷ φωτὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἐπὶ στιγμὴν μετ' ἐσαγήνευσε δι' ἐπαναδρομικοῦ τινος θαυμασμοῦ πρὸς τὸ ζωντανὸν ἀριστοτέχημα τοῦτο τῆς φύσεως.

Ἐνῶ τὸ ἀκακὸν πλάσμα τῆς ἀγρυπνούσης νεότητος, τὸ ἀρωματικὸν ἄνθος τὸ ὅποion ὑπανοίγει εἰς τὰς πρώτας ἀκτῖνας τῆς ὑπάρξεως, μετ' ἐκράτει ἐν μιᾷ παροδικῇ, οὕτως εἰπεῖν, γοητείᾳ, ἡ λέμβος ἤγγιζε τὸ ἄκρον τῆς ἀποβάθρας καὶ ἡ ὄραία νεῖνις ὑποστηριζομένη ὑπὸ τοῦ μαύρου δούλου ἐξήλθε καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ ἀνάκλιτρον πλησίον πλουσίας τραπέζης, περὶ τῆς ὁποίας ἦσαν συνηγμένα καὶ ἄλλα πρόσωπα, καὶ ἤρχισε νὰ τρώγῃ.

Ναί! ἔτρωγε...

Ὅποion γελοῖον θέαμα!

Νὰ βλέπῃ τις τὸ αἰθέριον αὐτὸ πλάσμα νὰ φέρῃ εἰς τὸ στόμα τροφᾶς καὶ νὰ χύνη κατὰ διαλείμματα, ἀγνοοῦ ὅποion τινὰ οὐσίαν εἰς τὰ ἔνδον τοῦ θελκτικοῦ τῆς σώματος.

Οἱ μαργαριτώδεις ἐκεῖνοι ὀδόντες νὰ μασσῶσι σάρκας ζώου!... Ἄλλο κατόπιν τεμάχιον, τίς οἶδε τίνος ζώου, πρὸ τοῦ ὁποῖου ἠνοίγετο ἀνευ δισταγμοῦ τίνος τὸ παρθενικὸν ἐκεῖνο στόμα διὰ νὰ τὸ ὑποδεχθῆ καὶ τὸ καταβροχθίσῃ. Ὅποιος τρόπος τοῦ τρώγειν! Μίγμα σωματικῶν ἐξηγμένων ἀπὸ τῶν κτηνῶν ἢ ἄλλων ἀγρίων ζώων τὰ ὅποια ἐξῆσαν ἐντὸς τοῦ βορβόρου καὶ τὰ ὅποια κατόπιν ἐσφάγησαν!

Φρίκη! Ἀπέστρεψα τοὺς ὀφθαλμούς μου μετὰ θλίψεως πρὸ τῆς ἀντιθέσεως...

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΕΡΓΑΤΑΣ.

Εικοσιπενταετείς προσπάθειαι πρὸς ἀφύπνισίν σας μού δίδουν τὸ δικαίωμα νὰ ἀποταθῶ πρὸς σᾶς μὲ τὸν πόνον ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ σᾶς ἴδῃ πίπτοντας εἰς τὰς παγίδας τῆς κεφαλαιοκρατίας, καθ' ἣν στιγμὴν ἀρχίζετε νὰ δίδετε σημεῖα ἀφύπνισεως. Ἀποτεινόμενοι πρὸς σᾶς, διότι ἐμβαθύννας εἰς τὴν ὑπόθεσίν σας ἐπέισθην ὅτι ἂν θέλετε νὰ σωθῆτε πρέπει νὰ γίνετε σεῖς καὶ μόνοι σωτῆρες τῆς τάξεως τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖτε. Σωτῆρες ἔξωθεν δὲν ὑπάρχουν, ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρχον δὲν θὰ εἴσθε ἄξιοι σωτηρίας ἀναμένοντες νὰ σωθῆτε ἔξωθεν. Πρέπει νὰ σωθῆτε διὰ τῶν ἰδίων σας χειρῶν. Πρέπει σεῖς οἱ ἴδιοι νὰ θραύσετε τὰ δεσμά σας. Οὐδέποτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου ἠττήθη τύραννος, εἰμὴ διὰ τῆς πρωτοβουλίας τῶν τυραννουμένων. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποτελέσητε σεῖς ἑξαιρέσιν αὐτοῦ τοῦ παγκοσμίου νόμου. Ὁ τύραννός σας εἶνε ἡ πλουτοκρατία καὶ ἂν περιμένετε ἡ πλουτοκρατία νὰ θραύσῃ τὰ δεσμά σας, θὰ διαμείνετε δέσμοι εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Οἱ πλουτοκράται καὶ οἱ πράκτορές των, πολλοὶ τῶν ὁποίων ὀνομάζονται φιλεργάται, βυσσοδομοῦν νὰ περισφίξουν τὰ δεσμά σας ἀκόμη περισσότερον, διότι σᾶς προσφέρουν πρόνοιαν, προστασίαν καὶ ἐργατικὴν νομοθεσίαν ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ ἔχετε κανὲν κοινὸν μὲ τὸν σοσιαλισμόν. Μάθετε ὅμως ἀπὸ ἐμὲ ὁ ὁποῖος δὲν προσέρχομαι ὡς σωτῆρ σας, οὔτε ὡς ἀρχηγός σας, ἀλλὰ προσέρχομαι ὡς ἀδελφός καταναλώσας ὀλόκληρον τὸν βίον μου εἰς τὸ νὰ ἐμβαθύνω εἰς τὸ πρόβλημά σας. Μάθετε ὅτι πᾶς ὁ ὁποῖος σᾶς ἐμπνέει τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν σᾶς συμφέρει νὰ μελετᾶτε τὸν σοσιαλισμόν, ζητεῖ νὰ σᾶς κρατῇ δεσμίους εἰς τὴν κεφαλαιοκρατίαν. Οἱ κεφαλαιοκράται καὶ οἱ πράκτορές των, εἴτε φιλεργάται ἀποκαλοῦνται, εἴτε ἀντιπρόσωποί σας, εἴτε πρόεδροί σας, οὐδὲν ἄλλο διανοοῦνται εἰμὴ νὰ σᾶς ἐμποδίσουν ἀπὸ τοῦ νὰ θραύσετε τὰ δεσμά σας. Ἐργατικὰ νομοθετήματα ὅσα θέλετε σᾶς προσφέρουν ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ σᾶς ἔχουν δεμένους. Ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους ἐργατικὴ νομοθεσία ἀπεδείχθη παντοῦ ὅπου, ὡς ἐκ τῆς εὐπιστίας τῶν ἐργατῶν, ἐπεκράτησεν, ἀπεδείχθη φενάκη καὶ παγίς, διότι ἐργατικὴ νομοθεσία ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους δὲν ἐφαρμόζεται. Οἱ κεφαλαιοκράται οὐδέποτε θὰ ἐπιτρέψουν νὰ ἐφαρμοσθῇ ὅσον καὶ ἂν οἱ «φιλεργάται» πράκτορές των, διὰ τῆς ἐπιτηδειότητός των κατορθώσωσι τὴν ψήφισίν της. Ὄταν σεῖς ἀφύπνισθῆτε καὶ ἐνισχυθῆτε καὶ ἀποτελέσετε μέρος τοῦ νομοθετικοῦ σώματος τότε σεῖς οἱ ἴδιοι θὰ εἴσθε εἰς θέσιν νὰ ψηφίσετε τὰ ἐργατικὰ σας νομοθετήματα, τὰ ὁποῖα τότε θὰ εἶνε φυσικαὶ βαθμίδες πρὸς τὴν τελείαν ἀπελευθέρωσίν σας. Διὰ νὰ φθάσετε εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τῆς πρωτοβου-

λίας, ὁ μόνος τρόπος εἶναι νὰ κατανοήσετε τὰς ἀρχὰς τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἄλλως σεῖς οἱ ἴδιοι θὰ ἀλυσσοδεθῆτε ἔτι μᾶλλον διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν σας. Οὐδεμία ἄλλη λεωφόρος ἄγει εἰς τὴν ἀπελευθέρωσίν σας, εἰμὴ ἡ λεωφόρος τοῦ σοσιαλισμοῦ. Αὐτὸ ἔχομεν ὑπ' ὄψει ἡμεῖς οἱ ὀλίγοι σοσιαλισταὶ βουλευταὶ οἱ ὁποῖοι θὰ ἀπαιτήσωμεν ἐργατικὰ νομοθετήματα. Αὐτὸ γνωρίζοντες οἱ κεφαλαιοῦχοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπιθυμοῦν τὴν ἀπελευθέρωσίν σας, τεχνάζονται παντοίους τρόπους διὰ νὰ σᾶς ἀποτρέψουν ἀπὸ τοῦ νὰ κατανοήσετε τὰς ἀρχὰς τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἀκούω ὅτι σᾶς περιπλέκουν εἰς δίκτυα τὰ ὁποῖα ἀποκαλοῦν Ἐργατικὰ Κέντρα καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ διορίζουν ἐφ' ὑμῶν ἐπόπτας καὶ συμβούλους οἱ ὁποῖοι σᾶς νουθετοῦν καὶ σᾶς λέγουν νὰ μὴ ἔχετε τίποτε κοινὸν μὲ ὀργανώσεις σοσιαλιστικάς. Ἐνόσω εἶνε καιρὸς ἀκούσατε τὴν ἀδελφικὴν φωνὴν μου: Φύγετε ἀπὸ αὐτὰ τὰ Ἐργατικὰ Κέντρα τῆς κεφαλαιοκρατίας, διότι, ἐνόσω εἰς αὐτὰ διδάσκεσθε νὰ ἀποστρέφεσθε τὰς ἀρχὰς τοῦ σοσιαλισμοῦ, κινδυνεύετε νὰ ἀλυσσοδεθῆτε ἅπαξ διὰ παντός. Ὁ αἰώνιος κληρὸς σας θὰ εἶνε ἡ ἔνδεια, ἡ ὑποδούλωσις, ἡ ἐξαχρεώσις, ἡ ἀποκτηνώσις. Σοσιαλισμὸς σημαίνει κατάργησιν τῆς ἔνδειας, κατάργησιν τῆς ὑποδουλώσεως, ἀποσόβησιν τῆς ἐξαχρεώσεως, ἀποσόβησιν τῆς ἀποκτηνώσεως. Αὐτὰ δὲν τὴν συμφέρει τὴν κεφαλαιοκρατίαν νὰ τὰ καταργήσωμεν, διότι κατάργησις αὐτῶν σημαίνει πτώσιν τῆς κεφαλαιοκρατίας. Ἡ δὲ κεφαλαιοκρατία δὲν θέλει νὰ πέσῃ. Ἡμεῖς ὅμως πρέπει νὰ θέλωμεν νὰ πέσῃ τὸ ταχύτερον, καὶ ἡ μόνη μέθοδος τῆς πτώσεώς της εἶναι ὁ σοσιαλισμὸς. Ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ ὀργανισμὸς ἐκεῖνος μὲ τὸν ὁποῖον οἱ διάφοροι Φαρδουλόπουλοι σᾶς λέγουν νὰ μὴ σχετίζεσθε εἶνε ὁ μόνος ὀργανισμὸς διὰ τοῦ ὁποῖου θὰ θραύσετε τὰ δεσμά σας — δηλαδή ὁ σοσιαλιστικὸς ὀργανισμὸς ὁ ὁποῖος καλεῖται *Σύνδεσμος τῶν Ἐργατικῶν Τάξεων τῆς Ἑλλάδος*. Ἐργατικὰ Κέντρα ἄνευ σοσιαλισμοῦ εἶνε κέντρα κατεργαρέων εἰς τὰ ὁποῖα σύρεσθε σεῖς ὡς πρόβατα εἰς σφαγὴν.

Δὲν εἶνε ἡ πρώτη φορὰ ὅπου οἱ ἐργάται ἐθυσιάσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Εἰς τὴν Ρωμανίαν οἱ ἐπιτηδαιοὶ πράκτορες τῆς κεφαλαιοκρατίας, «φιλεργάται» καὶ τοιοῦτοι, κατώρθωσαν διὰ πονηροῦ τεχνάσματος νὰ διδάξουν τὰς ἐργατικὰς τάξεις ἕνα ψευδοσοσιαλισμόν ὁ ὁποῖος ἀπέβη πηγὴ μεγάλου κέρδους διὰ τοὺς «φιλεργάτας», δεινῆς δὲ ἀπελπισίας διὰ τοὺς ἐργάτας. Πιθανὸν αὖριον οἱ σύμβουλοί σας, ὅταν ἴδουν ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς εἶνε ἀκατάσχετος, νὰ σᾶς διδάξουν εἶδος ψευδοσοσιαλισμοῦ ἀνάλογον μὲ τὸν ἐν Ρωμανίᾳ ἐπιτηδείως διδαχθέντα. Ἴνα σᾶς προφυλάξω ἀπὸ τοιοῦτον κίνδυνόν ἅπαξ διὰ παντός σᾶς ὑπενθυμίζω ὅτι σοσιαλισμὸς δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ νὰ ὀργανωθοῦν αἱ

ἐργατικά τάξεις τοῦ κόσμου καὶ νὰ λάβωσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν των ὅλα τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς τοῦ πλούτου καὶ ὅλα τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, δηλαδή ἐργοστάσια, ἀτμόπλοια, σιδηροδρόμους, τραπέζας, ἐταιρείας, συνδικάτα, μεταλλεῖα, καὶ λοιπά. Διὰ νὰ τὰ λάβουν εἰς τὴν ἐξουσίαν των οἱ ἐργάται πρέπει νὰ εἶνε ὀργανωμένοι καὶ αὐτὸ ἐπιδιώκει ὁ **Σύνδεσμος τῶν Ἐργατικῶν Τάξεων τῆς Ἑλλάδος**, μὲ τὸν ἄποστον οἱ σύμβουλοί σας φροντίζον νὰ σᾶς προτρέπουν νὰ μὴ ἔχετε καμμίαν σκέψιν. Ἐπιμένω γὰρ σᾶς ἐπιναλάβω ὅτι μόνον διὰ σοσιαλιστικοῦ ὀργανισμοῦ οἷος εἶνε ὁ **Σύνδεσμος τῶν Ἐργατικῶν Τάξεων τῆς Ἑλλάδος**, μόνον διὰ τοιούτου σοσιαλιστικοῦ ὀργανισμοῦ, ἔχοντος κλάδους καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, θὰ κατορθώσετε νὰ θραύσετε τὰ δεσμά σας καὶ νὰ ἐξασφαλίσετε οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς σας καὶ διὰ τὰ τέκνας σας. Δυσπιστεῖτε εἰς ὅσους σᾶς ἀποτρέπουν ἀπὸ τὸν σοσιαλισμὸν· δυσπιστεῖτε εἰς ὅσους σᾶς λέγουν ὅτι εἶνε σοσιαλισταί, ἀλλὰ δὲν συμφέρει νὰ τὸ ὁμολογοῦν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν δὲ ἀποφασίσουν νὰ σᾶς διδάξουν σοσιαλισμὸν προσέξατε μήπως εἶνε ψευδοσοσιαλισμός. Μὴ λησιμονεῖτε τί σημαίνει ὁ ἀληθὴς σοσιαλισμός. Δὲν λέγω ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς θὰ κατορθωθῇ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου, ἀλλὰ λέγω ὅτι αὐτὸς πρέπει νὰ εἶνε τὸ ἰδεῶδες σας καὶ ὅτι πρὸς αὐτὸ τὸ ἰδεῶδες πρέπει νὰ τείνη πᾶσα ἐργατικὴ νομοθεσία, ἄλλως θὰ εἰσθε αἰωνίως δούλοι τῶν πλουτοκρατῶν, καὶ μάλιστα δούλοι πεινῶντες. Περιφρονεῖτε τοὺς ἐφημεριδογράφους ἐκεῖνους οἱ ὁποῖοι, μολονότι εἶνε ἐργάται καὶ πάμπτωχοι, ἀντὶ νὰ ταχθοῦν μὲ τὸ μέρος σας συντελοῦντες εἰς τὴν κατάργησιν τῆς πενίας ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ αὐτοὶ πάσχουν καὶ ἐκφραυλίζονται, πωλοῦν τὴν πένναν των εἰς τὴν κεφαλαιοκρατίαν διὰ νὰ γράφουν κατὰ τοῦ σοσιαλισμοῦ, πολεμοῦντες τοιουτοτρόπως τὸν ἀγῶνα σας. Μὴ λησιμονεῖτε ὅτι αὐτοὶ εἶνε οὐτιδανοὶ προσδότης τῆς ἐργατικῆς ἰδέας, προσδότης τῆς τάξεως εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν — πατριδοκάπηλοι.

Ἕλληνας ἐργάται, ὁ σοσιαλισμὸς εἶνε ἡ μόνη σωτηρία σας καὶ ἡ μόνη **Μεγάλη Ἰδέα** — ἡ ἀληθῶς **Μεγάλη Ἰδέα**. Πᾶς ἀντίθετος τοῦ σοσιαλισμοῦ εἶνε λάτρης τοῦ Μαρξισμοῦ. Πᾶς σοσιαλιστὴς εἶνε λάτρης τοῦ Χριστοῦ.

Σημείωσις. Τὸ ἀνωθι νουθέτημα πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐργάτας ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ. Δρακούλη διὰ τῆς «Πατρίδος» συναπειλῆ ἀνακαλύψεως σχεδίων, ἀποσκοπούντων εἰς τὴν ὑπονόμεισιν τοῦ ἔργου του. Ἀνεμοστρόβιλος χυδαιοτάτων ἐπιθέσεων ἐκ μέρους τῶν ψευδοσοσιαλιστῶν κατὰ τοῦ κ. Δρακούλη ἐτηκολούθησεν ἐν τῷ Τύπῳ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ εἰρημένου ἀναγκαιοτάτου νουθετήματος πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐργάτας. Οἱ ἐπιτεθέντες ἐξετράπησαν εἰς τοιαύτας προσωπικὰς ὕβρεις ὥστε οὐδεμία ἀπέμεινε ἀμφιβολία περὶ τῆς ἐνοχῆς των διότι ἀπέδειξαν ὅτι ἠσθάνθησαν ἐν τοῖς ἐγκάτοις τὴν κατηγορίαν καὶ ἀκόντες οὕτω ὁμολόγησαν τὰς ἑαυτοῦς αἰτίας τῆς ἀποστασίας. Εἶθε νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς ἀτραποὺς τοῦ σκότους καὶ τραπῶσιν εἰς τὰς λεωφόρους τοῦ φωτός.

Ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ 15^{ΗΣ} ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΩΦΕΛΗΣΕΝ ἢ ΕΖΗΜΙΩΣΕΝ;

Ἐν συνεντεύξει μετὰ συντάκτου τῆς ἐβδομαδιαίας ἐπιθεωρήσεως «Ἑλλάς» τοῦ κ. Σ. Ποταμιάνου, ὁ κ. Δρακούλης ἐξέθεσε τὰς κατωτέρω ἰδέας αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν Ἐπαναστάσιν τῆς 15^{ης} Αὐγούστου τοῦ 1909.

— Ὁφέλησεν ἢ ὄχι ἡ Ἐπαναστάσις καὶ κατὰ τί; Ἡρωτήσαμεν τὸν κ. Δρακούλην.

— Πᾶσα κοινωνία, μᾶς ἀπήντησεν, εἶνε ἐν ὀργανικὸν σύνολον συμμορφούμενον εἰς τοὺς νόμους τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως. Ἡ συμμόρφωσις αὕτη ἐπιβάλλεται ὑπὸ ἀσπλεύτων νόμων τοῦ βίου καὶ τῆς φύσεως, καὶ αὐτὸ καλεῖται πρόοδος. Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι ἐπρόσεχον εἰς τοὺς νόμους τοῦ βίου καὶ ἐὰν σύμβολον πίστεως ὄλων ἦτο τὸ νὰ ἐξυπηρετῶσι πρῶτον τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου καὶ ἐν δευτέρῳ μοῖρα τὸ ἀτομικὸν των, οὐδέποτε θὰ συνέβαιεν Ἐπαναστάσις. Ἡ πρόοδος θὰ συνετελεῖτο ὁμαλῶς καὶ ἀπροσκόπτως. Ἡ κοινωνία θὰ ἠύξανε καὶ θὰ ἀνεπτύσσετο ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμὸν τῆς σταδιοδρομίας της. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἄνθρωποι διασώζον ἀκόμη τὰ λείψανα τῆς ἀρχεγόνου φύσεως αὐτῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου τυρβάζον νὰ ἐξυπηρετοῦν τὰ ἀτομικά των συμφέροντα, θέτοντες ἐν δευτέρῳ μοῖρα τὰ τοῦ συνόλου, ἡ πρόοδος προσκόπτει καὶ ὁσάκις πρόκειται νὰ μεταβῇ εἰς νέον σταθμὸν, πράττει τοῦτο δι' ἐνὸς κλονισμοῦ, ὁ ὁποῖος λέγεται Ἐπαναστάσις. Ἀπὸ τὰ ὄργανα καὶ τὰς περιστάσεις ἐξαρτᾶται ἡ μεγάλη ἢ μικρὰ ὠφέλεια ἢ προκύπτουσα ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ ὑπάρχει πάντοτε εἰς ἐκάστην Ἐπαναστάσιν ἐλάχιστός τις ὅρος ὠφελείας, τὴν ὁποίαν ἡ Κοινωνία ἀσφαλῶς ἀρύεται. Ὁ ἐλάχιστος αὐτὸς ὅρος εἶνε τὸ ἀπολύτως ἀναγκαῖον διὰ τὴν μετάβασιν τῆς κοινωνίας εἰς νέον σταθμὸν σταδιοδρομίας, καὶ ἀπαξ τοῦτο ἐπιτευχθῆ, πᾶς ἄλλος ὑπολογισμὸς εἶνε δευτερεύων. Ἐὰν τὰ ὄργανα εἶνε πεφωτισμένα καὶ αἱ περιστάσεις εὐμενεῖς, ἢ ἐκ τῆς Ἐπαναστάσεως ὠφέλεια δυνατὸν νὰ εἶνε ἀρκετὴ ὥστε ἡ πρόοδος νὰ γίνῃ κατὰ δύο, τρεῖς καὶ πλείονας βαθμοὺς. Ὅσῳ δὴποτε ὅμως ἀκατάλληλα εἶνε τὰ ὄργανα καὶ ὁσῳ δὴποτε δυσμενεῖς αἱ περιστάσεις, πρόοδος κατὰ ἓνα βαθμὸν πάντοτε γίνεται, καὶ πλέον τούτου δὲν ἀπαιτεῖ ὁ νόμος τῆς ἐξελίξεως. Ἡ περυσινὴ ἄρα Ἐπαναστάσις ὠφέλησε, διότι συνετέλεσεν εἰς τὸν προβιβασμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀναστήματος κατὰ ἓνα βαθμὸν. Ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως ἀντελαμβάνετο τὰ πράγματα ἐν γένει ἐπὶ χθιμαλωτέρου ἐδάφους καὶ ἐν στενωτέρῳ ὀρίζοντι. Ἡ ὑψηλότερα καὶ εὐρύτερα ἀποψις ἦτο μόνον νοητὴ εἰς μεμονωμένα άτομα, ἅτινα κατὰ ἓνα ἢ ἄλλο τρόπον, ἐκόντα ἢ ἀκόντα, ἐν ἐπιγνώσει ἢ ἀνεπιγνώτως, ὤθουν τὴν γενικὴν συνείδησιν πρὸς τὴν ἰδικὴν των ἀποψιν. Ἐπὶ τέλους ἡ γενικὴ συνείδησις συνεκέντρωσεν ἑαυτὴν ἐν ἑαυτῇ, ὥστε

να καταδικάσῃ ἓνα παλαιὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν καθιέρωσιν νέου τινὸς καθεστῶτος. Εἶνε δ' ἐλάχιστος ὅρος τῆς προόδου αὐτός. Τὰ ὄργανα τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν ἦσαν ἀρμόδια, οὔτε αἱ περιστάσεις εὐμενεῖς. Ἐπομένως ὄχι μόνον ἡ ὠφέλεια ὑπῆρξε μικρά, μόλις ἀνταποκριθεῖσα εἰς τὸν ἀπαιτούμενον ἐλάχιστον ὅρον προόδου, ἀλλὰ καὶ εἰς τινὰς λεπτομερείας κάποια ζημίαι ἐπῆλθον, ἥτις, ἐὰν ἦτο σπουδαία, θὰ ἐκινδύνευε νὰ προκαλέσῃ ἐπιτυχίαν ἀντεπαναστάσεως καὶ ἐντεῦθεν ὀπισθοδρομήσιν ἀντὶ προόδου.

Εὐτυχῶς ἐν νέον καθεστὸς διοικήσεως ἐπετεύχθη, ὄχι ὅμως πολὺ ὑπέρτερον τοῦ προηγουμένου. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ εἴμεθα εὐχαριστημένοι, ὅτι οὐδεμία ἀπόπειρα ἀντεπαναστάσεως μέχρι τοῦδε ἐλέυχε, καίτοι ὁμολογῶ ὅτι δὲν θεωρῶ ἀκόμη πάντα κίνδυνον περὶ ἀντεπαναστάσεως ἐκλιπόντα. Τὸ πᾶν ἤδη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

— Ἡδύνατο νὰ ὠφελήσῃ περισσότερον ἡ Ἐπαναστασις;

— Ἐξ ὅσων σᾶς εἶπον, βλέπετε ὅτι δὲν φρονῶ ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ περισσότερον, ἀφοῦ τὰ ὄργανά της δὲν ἦσαν ἀκριβῶς τὰ κατάλληλα, αἱ δὲ περιστάσεις ἦσαν ἥκιστα εὐμενεῖς. Ἀφ' ἑτέρου, ἐννοεῖται, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ περισσότερον, ἐὰν ἡ ἐξέλιξις εἴρισκε νὰ χρησιμοποιήσῃ ἀρμόδια ὄργανα καὶ προσφόρους περιστάσεις.

— Παρατηρήθη μεταβολὴ τις εἰς τὰ πολιτικά μας ἥθη κατόπιν τοῦ στρατιωτικοῦ κινήματος;

— Τεκμήρια περὶ τούτου ἐδόθησαν, ἰδίως διὰ τοῦ τρόπου μεθ' οὗ διεξήχθησαν αἱ ἐκλογαὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν λαόν. Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὸ καταδικασθὲν σύστημα, οἱ ἐκπροσωποῦντες αὐτὸ ἀπεδείχθησαν ἀδιόρθωτοι, ὡς ἦτο ἄλλως τε ἐπόμενον, οὔτε δικαιούμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ἠθικὴν μεταμόρφωσιν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ εἶνε μοχλοὶ σεσηπότος συστήματος. Βελτίωσις τις τῶν πολιτικῶν ἠθῶν εἶνε ἀναγκαῖα συνέπεια τῆς ὀπωσοῦν ὑψηλοτέρας σφαίρας εἰς ἣν μᾶς ἐπροβίβασεν ἡ Ἐπανάστασις, ἀλλὰ δὲν φρονῶ ὅτι ἡ βελτίωσις εἶνε ἀρκετὴ, ὥστε νὰ μὴ ἐπιβληθῇ νέα Ἐπανάστασις ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν. Ἐὰν κατορθωθῇ νὰ ἀυξηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν προτιμῶντων νὰ ὑπηρετῶσι τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου μᾶλλον παρὰ τὸ ἀτομικόν των, ἡ βελτίωσις τῶν πολιτικῶν ἠθῶν θὰ εἶνε μεγαλειτέρα, καὶ ἡ κοινωνία θὰ προβῇ εἰς νέον σταθμὸν προόδου ἄνευ Ἐπαναστάσεως. Ἐννοῶ ἄνευ βιαίας μεταβολῆς, — ἄλλως ἡ λέξις Ἐπανάστασις οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, εἰμὴ μεταβολὴν — μεταβολῆς ὅμως τῆς οὐσίας. Τοιαύτη μεταβολὴ πάντοτε συντελεῖται καὶ εἶνε μὲν βιαία, ἐὰν ἀντιπράττωμεν πρὸς τὴν τάσιν, ὁμαλὴ δέ, ἐὰν συμπράττωμεν μετ' αὐτῆς.

ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ.

[Ἐναδημοσίευσίς ἐκ τοῦ Β' τόμου]

Εἰκοσαετία σχεδὸν παρήλθεν ἀφ' οἴτου πρῶτος ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τοῦ ἔθνους εἰς τὸ ἐπεῖγον τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν βάσεων τῆς ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας, ἰσχυρίζομενος ὅτι τὸ ἐκπαιδευτικόν, ὅπως καὶ ὀλόκληρον τὸ κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν σύστημα, ἔδει νὰ μεταβληθῇ ἄρδην. Οὐδεὶς ἐπρόσεξεν εἰς τὴν φωνὴν μας ἐκείνην, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς μολαταῦτα ἐγεννήθη ὁ πόθος δὲν ἀτόλμως καὶ ἀσθενικῶς, πλὴν ἀδιαλείπτως, διερμηνεύει ἡ δημοσία συνείδησις. Κατάλληλον ἤδη θεωροῦμεν τὴν στιγμὴν ὅπως δόσωμεν, ἐν ἀδροτάταις γραμμαῖς, σκιαγραφίαν συστήματος ἐκπαιδεύσεως ὅπερ ἐν τῇ πεποιδήσει ἡμῶν θὰ ἦτο τὸ μόνον ἱκανὸν νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ γένος εἰς τὴν ὁδὸν ἀφ' ἧς πρὸ αἰῶνων ἐξέκλινε, καί, ἐνόσω δὲν εἶναι πολὺ ἀργά, νὰ προικίσῃ αὐτὸ διὰ τοῦ σθένους ἐκείνου τοῦ ἠθικοῦ ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ μόνου πηγάζει ὁ ἠθικὸς πλοῦτος, ἡ κοινωνικὴ ἀρμονία, καὶ ἡ πολιτικὴ ἰσχύς. Εἶπον «ἐνόσω δὲν εἶνε πολὺ ἀργά». Ἰσως ἐὰν ἄλλη μία εἰκοσαετία παρέλθῃ χωρὶς νὰ μελετηθῇ ἡ ἀνόρθωσις τῆς παιδείας ἐπὶ τῶν γραμμῶν ἃς διατυποῦμεν ὧδε, δὲν θὰ εἶνε πλέον καιρὸς. Πᾶς ἀγαπῶν τὴν πατρίδα του, πᾶς ἐπιποθῶν τὴν εὐημερίαν τῆς Ἀνθρωπότητος, πᾶς προσδοκῶν τὸν θρίαμβον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐλευθερίας, δὲν δύναται ἀλλ' ἢ νὰ ὑποστηρῆξῃ λόγῳ καὶ ἔργῳ τὸ ὑποδεικνυόμενον ἐνταῦθα σύστημα προκαλῶν καὶ σκέψεις καὶ δράσεις ἐπὶ τῷ τέλει τῆς βελτιώσεως καὶ ἐγκαίρου ἐφαρμογῆς αὐτοῦ. Μόνον ἐκ τῆς διηνεκοῦς βελτιώσεως τῶν ἐφαρμοζομένων καὶ ἐκ τῆς ἐγκαίρου ἐφαρμογῆς τῶν βελτιουμένων δύναται, ἐν πάσῃ μὲν σφαίρᾳ ἀνθρωπίνης δράσεως, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἐκπαιδεύσεως, νὰ προκύψῃ ἡ βελτίωσις καὶ τελεσφόρησις τοῦ γένους.

Τὸ ὑπὸ πάντων τὴν σήμερον ἀνομολογούμενον εἶνε ὅτι ἡ παιδεία χρῆζει ῥιζικῆς ἀναδιοργανώσεως. Ἐὰν τὸ κάτωθι σχέδιον εἶνε τοιοῦτον ὥστε 1) ἡ ῥιζικὴ αὕτη ἀναδιοργάνωσις νὰ καθίσταται ἐφικτὴ, 2) νὰ κατορθωθῇ ἡρέμα καὶ εἰρηνικῶς 3) νὰ ἐφαρμόζεται μὲν βαθιμηδόν, ἀλλὰ ν' ἀποφέρῃ ἀποτελέσματα ἄμεσα, 4) νὰ εἶνε τὰ ἀποτελέσματά της μόνιμα, 5) νὰ λειτουργῇ δικαίως καὶ ὑπὲρ πάντων, καὶ τέλος 6) νὰ ἔχῃ τοιαύτην ἐλαστικότητα ὥστε νὰ ἐπιδέχεται εὐρυνσιν, τροποποιήσιν καὶ τελειοποιήσιν ἐπ' ἄπειρον — ἐὰν λέγω τὸ κάτωθι σχέδιον κέκτηται τὰ προσόντα ταῦτα, τότε βεβαίως εἶνε τὸ ἄριστον πάντων καὶ τὸ χρῆζον ἀμέσῃ πραγματούσεως. Ἴδωμεν.

Τί ἐστὶ παιδεία; Τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς παιδείας εἶνε τὸ πῶς νὰ διατελώμεν ἄνικτες τῶν στοχασμῶν μας καὶ τῶν περιστάσεών μας.

Τὸ μέγα ἰδεῶδες τῆς παιδείας εἶνε νὰ παράγῃ ἀνθρώπους μὲ ἀξίαν, καὶ εἶνε θεμελιώδες ἤδη ἀξίωμα τῆς κοινωνιολογίας ὅτι ἐνόσῳ δὲν εἶνε πάντες οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κοινωνίαν ἀνθρώποι μὲ ἀξίαν ἢ κοινωνία νοσεῖ καὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸν τῆς σύστημα εἶνε φροῦδον. Ἐπεταὶ ἐκ τούτου ὅτι ἐπέλγει ἡ ἀνάγκη νὰ θεμελιώσωμεν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα ἱκανὸν νὰ καθιστᾷ πᾶν μέλος τῆς πολιτείας πρόσωπον ἀξίας. Σημειωτέον ὅτι ἀνθρώπον ἀξίας ἐγκοῦμεν τὸν γνωρίζοντα νὰ εἶνε χρήσιμος ὄχι μόνον εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ κυρίως εἰς τοὺς περὶ ἑαυτὸν καὶ δι᾽ εὐκρινῶς καὶ γνησίως χρήσιμος καὶ ἄνευ ἀτομικοῦ ὑπολογισμοῦ. Πότε τις ἔχει τοιαύτην ἀξίαν; Ὅταν κέκτηται ἀναμρισιβήτητα κεφάλαια ἀγαθότητος, σθένους, γνώσεως, νοημοσύνης, δεξιότητος καὶ φιλεργίας. Τούτου τειθέντος προκύπτει τὸ συμπέρασμα ὅτι καθῆκον τῆς πολιτείας (ἔργον τῆς δλομελείας) εἶνε νὰ προνοῇ ὅπως εἰ δυνατόν πάντες ἀποκτήσωσι τὰ εἰρημμένα ἀναμρισιβήτητα κεφάλαια. Ὁ μόνος δὲ τρόπος προνοήσεως περὶ τούτου εἶνε τὸ νὰ θεασπίσῃ ὅτι πᾶν παιδίον ἀπὸ τοῦ τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας του δέον νὰ εὐμοιρῇ πασῶν τῶν καταλλήλων συνθηκῶν καὶ εὐκαιριῶν ὅπως διανύσῃ περίοδον ἀνενοχλήτου διαπλάσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν σωματικῶν, ἠθικῶν, διανοητικῶν, πνευματικῶν καὶ βιοτεχνικῶν λειτουργιῶν του. Ἡ περίοδος αὕτη ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ τετάρτου ἔτους δέον νὰ διαρκῇ μέχρι πλήρους τελεσφορότητος καὶ καρποφορήσεως, ἥτοι περὶ τὰ δεκαεπτὰ ἔτη. Ἐπομένως ἐν πάσῃ πόλει καὶ πόλιν ἀπαιτοῦνται σχολεῖα, ἀρρένων ὁμοῦ καὶ θηλέων, ἀπὸ τοῦ τετάρτου μέχρι τοῦ ἑβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Τὰ σχολεῖα ταῦτα δέον νὰ εἶνε πολυάριθμα καὶ νὰ κεῖνται ἐγγύτατα τῶν ἐστιῶν τῶν παιδῶν, ἕκαστον δὲ σχολεῖον νὰ μὴ δέχεται πλέον τῶν ἑκατὸν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν. Τὰ κτίρια δέον νὰ εἶνε ἰσχυρὰ καὶ ὄραϊα, φαιδρὰ καὶ εὐάερα, καὶ νὰ περιβάλλωνται ὑπὸ ἑκτενῶν αὐλῶν καὶ αἰθουσῶν προωρισμένων διὰ παιδείας. Δύο κολυμβητήρια καὶ ἐν ἀθλητήριον πρὸς χρῆσιν τῶν παιδῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων δέον νὰ ὑπάρχωσιν ἐν ἑκάστῳ σχολεῖῳ. Τὰ μικρὰ ἀγαπῶσι τὸ ὕδωρ καὶ εὐκολώτερον μανθάνουσι νὰ κολυμβῶσι παρὰ νὰ περιπατῶσιν, ἀρκεῖ νὰ διδάσκωνται προσηκόντως. Ἐπειτα ἐν ἡμερήσιον βάπτισμα εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ εὐθὺς ἀπὸ τῆς μικροτάτης ἡλικίας ταύτης εἶνε ἀνεκτίμητον στήριγμα τῆς υγείας καὶ τῆς καθαριότητος καὶ δέον νὰ καταστῇ πρῶτιστον μέλημα τῆς σχολικῆς πειθαρχίας. Φθάνουν, ὑποθέτομεν, εἰς τὸ σχολεῖον τὰς ὀκτὼ τὸ πρῶτ' ἄρρενα καὶ κοράσια, διὰ χωριστῶν εἰσόδων. Εἰσέρχονται εἰς ἕνα προθάλαμον, ἐκδύονται καὶ αὐθωρεὶ ρίπτονται εἰς τὸ κολυμβητήριον ἐνθα παραμένουσι δεκαπέντε λεπτά. Εἶτα διὰ τῆς ἀντίπεραν πύλης εἰσέρχονται εἰς

αἰθουσῶν ὅπου ἐνδύονται τὴν ὁμοίμορφον τοῦ σχολεῖου ἀμφίσειν. Σπουδαῖον στοιχεῖον εἶνε τὸ ὁμοίμορφον τῆς ἀμφίσεως ὡς ἐπίσης τὸ ἐκλεκτὸν τῆς ποιότητος καὶ τὸ κομψὸν τῆς κατασκευῆς. Ὁ τριπλοῦς οὗτος χαρακτήρ τῆς ἀμφίσεως εἶνε μεγάλης παιδαγωγικῆς σημασίας. Ἐμπνέει τὴν ἰδέαν τῆς ἰσοπεδώσεως καὶ δι᾽ τῆς ἐπ' ὑψηλοῦ ἰσοπεδώσεως. Ἐκτὸς τοῦ σχολεῖου ἠμπορεῖ τὰ παιδιά νὰ ἀνήκωσιν εἰς διαφόρους βαθμίδας οικονομικῆς θέσεως καὶ κοινωνικῆς περιοπῆς. Ἄλλ' ἐντὸς ὅμως τοῦ σχολεῖου, μετὰ τὸ λουτρὸν καὶ τὴν ἀμφίσειν, ἀνήκουσιν ὅλα εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον. Πᾶν παιδίον ἔχει ἔμφυτον τὸν πόθον νὰ διακρίνεται. Ἐὰν αὐτὸς ὁ πόθος θεραπεύεται διὰ διακρίσεως περὶ τὴν ἀμφίσειν, διακεντῶνται αἱ χθαρμαλαὶ τάσεις τοῦ χαρακτήρος, ἐνῶ ἀποκλειόμενον αὐτοῦ τοῦ πεδίου τῆς διακρίσεως, χάρις εἰς τὸ ὁμοίμορφον καὶ τὸ ὄραϊον τῆς ἀμφίσεως, κατ' ἀνάγκην θὰ διακεντηθῶσιν αἱ εὐγενέστεραι τάσεις, διότι ὡς πεδίον διακρίσεως θὰ ἀνοιχθῇ βλέψις τις ἠθικῆ ἢ διανοητικῆ, καὶ ὄχι πλέον βλέψις φρορεμάτων. Μετὰ τὸ λουτρὸν, σωμασκία (βιάδισμα καὶ στρατιωτικὰ γυμνάσια) ἐπὶ δεκαπέντε λεπτά. Μετὰ τοῦτο τὰ παιδιά παρακάθηνται εἰς ἐλαφρὸν πρόγευμα. Εἶτα παρατασσόμενα εἰς γραμμὴν ψάλλουσι ἀπλοῦν τι ἄσμα καὶ ἀπαγγέλλουσι βραχεῖαν δέησιν. Τὰ ἑκατὸν παιδιά ταξινομοῦνται εἰς τέσσαρας οὐλαμοὺς ἐκάστου τῶν ὁποίων προΐσταται εἰς διδασκαλὸς ἢ μία διδασκάλισσα. Τὰ ἔχοντα μεγαλητέραν ἡλικίαν βοηθοῦσι τὰ ἄλλα νὰ ἐνδύωνται καὶ τὰ ἐπιβλέπουσιν εἰς τὰ λουτρὰ καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις των. Ἡ ἰδέα τῆς χορηγίας ἐνδυμάτων καὶ τροφῆς ἐγένετο ἤδη ἀσπαστὴ πανταχοῦ, ἀλλ' ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Σουηδίᾳ. Μόνον διεξάγεται ἀτελῶς ἀκόμη καὶ ἐπικρατεῖ ἢ πλάνη ὅτι τὰ τέκνα τῶν ἀπόρων δικαιοῦνται μᾶλλον εἰς τροφήν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἀποροὶ οὔτοι εἶνε γονεῖς ὀκνηροὶ καὶ φίλαυτοι, παραμελοῦντες τὰ τέκνα των. Διὰ τῆς πλάνης ὅθεν ταύτης βραβεύεται ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ φιλαυτία. Ἄλλ' ὅταν ἡ τροφή καὶ ἡ ἐνδυμασία παρέχονται εἰς πάντα τὰ παιδιά ἀνεξαιρέτως, ἐν ὀνόματι παιδαγωγικῆς ἀρχῆς καὶ νόμου τοῦ κράτους, παρέχεται δὲ ὡς οἶον τε ἀρίστη, τότε ὅλοι εὐεργετοῦνται καὶ ὅλοι αἴρονται. Ὑπὸ ἔποψιν δαπάνης πολὺ ὀλιγώτερον στοιχίζει εἰς τὸ ἔθνος νὰ παρέχῃ τροφήν εἰς ἑκατὸν παιδιά ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνηγμένα παρὰ διεσπαρμένα εἰς πεντήκοντα διαφόρους ἐστίας. Ἐπειτα μέγιστα εἶνε τὰ πλεονεκτήματα τοῦ κοινῆ τρώγειν. Ὅχι μόνον ἡ υγεία καλλιεργεῖται ὡς ἐκ τῆς καλητέρας ποιότητος τῶν φαγητῶν, ἀλλὰ καὶ ἔξεις καλαὶ ἀποκτῶνται, γεννῶνται δὲ ὀριμέφυτα ἀλληλοβοηθείας, ἀβρότητος καὶ ἀλτροῦσμοῦ παρὰ κοινὴν τράπεζαν τελεσφορώτερον ἢ ἐν οἰαδίποτε εὐκαιρίᾳ ἄλλῃ. Οἱ διδασκαλοὶ καὶ αἱ

διδασκάλισσαι καὶ τὰ μείζονος ἡλικίας παιδιά δέον νὰ προεδρεύωσι τῆς τραπέζης καὶ νὰ εἶνε ὑπογραμμοὶ ἀβροφροσύνης καὶ εὐκοσμίας, φαιδρότητας καὶ γλυκύτητος. Δὲν ὑπάρχει καλητέρα τῆς τραπέζης εὐκαιρία πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν πολυτίμων ὀρμεμύτων τῆς ἀδελφροσύνης καὶ τῆς ἰσότητος.

Τὰς 12 παρατίθεται γεῦμα δαιμῆδες, ποικίλον καὶ καλῶς παρεσκευασμένον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διδασκαλίαν, ἡ διέπουσα ἀρχὴ αὐτῆς δέον νὰ εἶνε τὸ πῶς 1) νὰ ἀναπτυχθῇ τὸ σῶμα 2) νὰ γυμνασθῇ ὁ νοῦς εἰς τὸ διαλογίζεσθαι καὶ ἐρευνᾶν καὶ 3) νὰ διαπλασθῶσιν αἱ ἠθικαὶ λειτουργίαι. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ διδασκαλία τῶν στοιχειῶδων τούτων σχολείων θὰ περιστρέφεται εἰς τὸ ἐνσταλαῆσαι εἰς τὰς ψυχὰς τῶν τέκνων ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀκεραιότητα καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ δικαίου ζῆλον. Εἶνε ὁμοῦ οὐσιῶδες ὅπως ἐπὶ τινὰς ὥρας τῆς ἡμέρας τὰ παιδιά ἀφίενται εἰς ἑαυτὰ, ἐλεύθερα νὰ ἀσχολῶνται ὅπως εὐαρεστοῦνται, κατὰ δὲ τὰς ὥρας ταύτας οἱ διδάσκαλοι καὶ αἱ διδασκάλισσαι νὰ παρακολουθῶσι, παρατηρῶσι καὶ σημειῶσι ἐπιμελῶς τὰς τάσεις τῶν μικρῶν καὶ τὰς ἔξεις των. Δύο ἐκ τῶν τεσσάρων διδασκόντων προσώπων δέον νὰ γνωρίζωσιν ἐντελῶς δύο ξένας γλώσσας, προτιμώτερον τὴν γερμανικὴν, ἢ ἀγγλικὴν, καὶ τὴν γαλλικὴν. Τὰ προστάγματα εἰς τὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια δέον νὰ δίδωνται εἰς τρεῖς γλώσσας ἐκ περιτροπῆς καὶ νὰ διδάσκωνται τὰ παιδιά ὅλα νὰ ψάλλωσιν ἄσματα γερμανικά, ἢ ἀγγλικά, καὶ γαλλικά. Οὕτω θ' ἀποκτήσωσι τῆς γλώσσης τὴν γνησίαν προφορὰν καὶ φυσικότητα, ἣν οὐδέποτε δύναται νὰ ἀποκτήσωσιν ἐν ὠρίμῳ ἡλικίᾳ. Τὸ πρόγραμμα οὕτω διὰ τὰ στοιχειώδη σχολεῖα εἶνε εὐρύτατον καὶ σπουδαιότατον. Ἐχομεν ἐντὸς τριῶν σχολικῶν ἔτων προσῆκον βᾶδισμα καὶ κολύμβημα, νοήμονα χρῆσιν ὀφθαλμῶν καὶ χειρῶν, καὶ ἱκανὴν οἰκειότητα μὲ ξένας γλώσσας. Τὸ σχολεῖον ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν δέον νὰ εἶνε τερπνὸν καὶ γοητεῦον νὰ ἔχη δὲ διαμερίσματα προωρισμένα ὡς δωμάτια ὕπνου διὰ τὰ παιδιά ἐκεῖνα ἅτινα ἐν ταῖς οἰκογενεαῖς των δὲν ἔχουν κατάλληλα ἢ ὑγιᾶ δωμάτια, καὶ ὧν οἱ γονεῖς εἶνε ράθυμοι καὶ ἥκιστα ἀξιόζηλοι περὶ τὰς ἔξεις των. Ἴνα δὲ μὴ ἐγκολάπτεται ὄνειδος εἰς τὰ κοιμώμενα ἐν τοῖς σχολείοις παιδιά, νὰ προνοηθῇ τρόπος δυνάμει τοῦ ὁποίου νὰ τοῖς ἀποδίδεται ἐλαφρῶς μείζων τιμὴ διὰ τοῦτο, νὰ θεωρῶνται τρόπον τινὰ προνομιακῶς ἐσωτερικᾶ, δηλαδὴ ἀπολαύοντά τι ὅπερ καὶ τὰ ἔξωτερικὰ θὰ ἤρχοντο νὰ ἀπολαύσωσι.

Διὰ τῆς τοιαύτης βάσεως τῆς στοιχειώδους παιδείας θὰ γίνῃ μέγα βῆμα ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναγεννήσεως καὶ θὰ τεθῇ ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος πρὸς οἰκοδομὴν ἰσχυροῦ, ἀγνοῦ καὶ νουνεχοῦ, τούτέστι μεγάλου ἔθνους, ἔστω

καὶ ἂν αἱ ἀπαιτούμεναι δαπάναι θὰ ἔδει νὰ καλυφθῶσι καὶ διὰ φροολογίας, καὶ ὄχι διὰ τῶν ἐθελουσίων προσφορῶν τῶν πλουσίων μας.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς πρώτης τετραετίας, τηρουμένου τοῦ ἄνωθι προγράμματος θὰ ὑπάρχωσιν ἐν χώρᾳ, φέρ' εἰπεῖν, ὡς ἡ Ἑλλάς περὶ τὰς 100,000 παιδιά, ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένων, εὐσώμων, ἱκανῶν νὰ κάμνωσι χρῆσιν τῶν χειρῶν των καὶ τῶν ὀφθαλμῶν των, καὶ ἐμφορουμένων νοημοσύνης καὶ ἠθικῆς συναισθησεως. Ἐν ἄλλαις λέξεσι θὰ ἔχωμεν 100,000 παιδιά πολὺ ὑπερέτους οἰωνδήποτε οἷς μέχρι τοῦδε παρήγαγεν ἡ Ἑλλάς. Οἱ ἑκατοντακισχίλιοι οὗτοι παῖδες ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἀνήκουσιν ἤδη εἰς τὰ λύκεια τῆς μέσης παιδείας ἐν οἷς θὰ μαθητεύσωσι καὶ θὰ βιώσωσι δεκαετίαν ὄλην, ἑπταετίαν μὲν δαπανῶντες περὶ τὰ γενικώτερα, τριετίαν δὲ περὶ τὰ εἰδικώτερα, κατὰ λόγον τῆς ἐκδηλώσεως τῶν κλίσεων πρὸς τὰ διάφορα στάδια. Προκειμένου περὶ τῆς μέσης παιδείας τρία τινὰ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐνθυμώμεθα διαρκῶς: 1) πῶς δυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν τὸ σπάνιον ἐκεῖνο ἀγαθὸν ὅπερ καλεῖται *ὄγεια*; 2) πῶς δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν *ἰδιοφυίαν* ἐκάστου διδασκομένου καὶ 3) πῶς νὰ ἐξασφαλισθῶσιν εὐκαιρίαι ὑπὲρ πάντων πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς *ἰδιοφυίας* ἐκάστου. Μέχρις οὗ οἱ ἑκατοντακισχίλιοι παῖδες φθάσουν εἰς τὸ 14^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας των ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν θὰ ὑπερδιπλασιασθῇ, διότι διηνεκῶς θὰ ἔρχονται νέοι ἀπὸ τῆς στοιχειώδους σφαιράς. Θὰ ἔχωμεν οὕτω περὶ τὰς 250,000. Εἰς πάντας τούτους χορηγεῖται κομπῆ σχολικὴ περιβολή, ἐπίσης δὲ δύο συσσίτια καθ' ἑκάστην ἡμέραν καλῶς μαγειρευμένα, εὐκόσμως παρατιθέμενα καὶ ἐπαρκῶς θρεπτικά. Προσέτι, ὅσοι δὲν εὐμοιροῦσιν ἰδίων ἀνέτων ἐστιῶν, ἔχουσιν ἀρίστους κοιτῶνας ἐντὸς τοῦ λυκείου. Τὸ κτίριον πλὴν τῶν εὐαέρων αἰθουσῶν παραδόσεως περιλαμβάνει καὶ δύο κολυμβητήρια, δύο γυμναστήρια, δύο ἀναγνωστήρια καὶ μίαν βιβλιοθήκην καλῶς ἐφωδιασμένην μὲ περιοδικὰ καὶ βιβλία κατάλληλα εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν διδασκομένων, χάριν τῶν ὁποίων ὑπάρχει σῶμα νοημόνων καὶ εὐσυνειδήτων μεταφραστῶν μεταφερόντων ἐκ ξένων γλωσσῶν πᾶν ὅ,τι ἀρμοδίᾳ τις ἐπιτροπὴ κρίνει σκόπιμον. Τὸ κτίριον προσέτι περιλαμβάνει αἰθούσας παιγνίων καὶ ἐκτενεῖς χώρους ἐν οἷς ὀργανίζονται παιδιαί, ὡς κρίκει, τέννις, κλπ., εἶνε δὲ οἱ χώροι οὗτοι καὶ αἱ αἰθουσαι προσιταὶ εἰς τοὺς παῖδας ἀμφοτέρων τῶν φύλων ὄχι μόνον κατὰ τὰς σχολικὰς ὥρας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἑσπέρας. Τὸ κτίριον προσέτι περιλαμβάνει κατάλληλα ἐργαστήρια ἐν οἷς ἐκτελοῦνται καὶ διδάσκονται αἱ ἀπλᾶι χρήσιμοι τέχναι. Ἐνασχόλησις τοιαύτη ἐπὶ μίαν ὥραν ἢ καὶ δύο καθ' ἑκάστην, ὄχι μόνον δὲν ἀποβαίνει ποσῶς ὀχληρά, ἀλλὰ χρησιμεύει καὶ ὡς ἀναισθητικὴ ἀπὸ τῶν ἄλλων διδασκῶν. Ἐπειτα εἶνε ὑπέρογα οὐσιῶδες νὰ ἐντὺ ὑπὸ

εἰς τὸν νοῦν τῶν παιδίων ἀπὸ τῶν τρυφερωτάτων χρόνων τῶν ὅτι ἡ ἀρίστη φιλοδοξία οἰουδήποτε εἶνε τὸ ν' ἀποβαίνει χρήσιμος, τουτέστι τὸ νὰ ἐκδουλεύη κατὰ ἓνα ἢ ἄλλον τρόπον τοὺς ἄλλους παραλλήλως πρὸς τὴν ἐκδουλεύειν ἦν διαλογίζεται νὰ παρέχη εἰς ἑαυτὸν. Μάλιστα ἄνευ ἔχρους καὶ ὑστεροβουλίας περὶ ἀτομικοῦ ὀφέλους. Ἐν τοῖς λυκείοις τῆς μέσης θὰ διδάσκονται ὅλα ὅσα ἀναγράφει εἰς τὸ πρόγραμμά του ἐν ἀριστα κατηρητισμένον Ἐκπαιδευτήριον. Προσέτι δὲ διδάσκονται ἀρμοδίως καὶ τελεσφόρως ξέναι γλώσσαι, ἡ γαλλικὴ, ἡ γερμανικὴ, ἡ ἀγγλικὴ, ἡ ἰταλικὴ, καὶ ἐκάστη γλωσσικὴ παράδοσις ἀκολουθεῖται ἀπὸ μᾶθημα ἄσματος γαλλιστί, γερμανιστί, ἀγγλιστί, καὶ ἰταλιστί. Ἀπαραίτητος εἶνε ἡ διδασκαλία ἐνὸς μουσικοῦ ὄργάνου εἰς τοὺς ἔχοντας κλίσιν καθὼς καὶ ἡ διδασκαλία τῆς ἔργογραφίας καὶ τῆς ξυλουργικῆς εἰς ἀμφοτέρω τὰ φύλα. Ἰσως εἴπη τις, «διατί ἀμφοτέρω;» Τὸ πλέκειν, τὸ ράπτειν, καὶ τὸ ἐπιδιορθώνειν φορέματα εἶνε πάντοτε χρήσιμον προσόν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπικερδὲς διὰ πάντα ἄνδρα. Ἀφ' ἑτέρου ἡ χρῆσις τῶν ἐργαλείων τῆς ξυλουργικῆς, ἡ ἰκανότης τοῦ κατασκευάζειν ἐπιπλα καὶ ἐπιδιορθώνειν τραπέζας, θύρας, καθίσματα, συρτάρια, εἶνε προσὸν ἀνεκτίμητον καὶ ὠραῖον διὰ πᾶσαν γυναῖκα.

Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς κατωτέρας παιδείας προνοήσαμεν διὰ κοιτῶνας χάριν τῶν ἐσωτερικῶς διαιτωμένων. Ἡ ἀνάγκη αὕτη εἶνε ἔτι μείζων διὰ τὰ λύκεια τῆς μέσης παιδείας. Οὐδεὶς ἀρνεῖται τὴν ἐπίδρασιν ἣν ἔχει ἐπὶ τοῦ παιδὸς ἡ οἰκογενειακὴ ἐστία ὅταν ἐν αὐτῇ ἀνάσσωσιν ἀρχαὶ ἠθικῆς καὶ ὑψηλὰ ἰδεώδη ἀνθρωπίνου χαρακτήρος. Ἄλλ' ἀφ' ἑτέρου τίς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν οἰκογενειακῆς ἐστίας, ἐν ἣ δεσπόζουσιν ἔξεις χυδαῖαι καὶ ἀνήθικοι; Τοιαύτη οἰκογενειακὴ ἐστία, θὰ ἐξουδετέρου ὄλον τὸ ἀγαθὸν ὅπερ θὰ παρήγεν ἢ ἐν τῷ σχολεῖῳ διάπλασις. Οἱ νόμοι τοῦ Κράτους κελεύουσιν ὅτι ὅταν ὑπάρχη μολυσματικὴ νόσος ἐν τινὶ οἰκίᾳ, οἱ ὑγιεῖς ἀμέσως δέον ν' ἀποχωρισθῶσιν ἀπὸ τοῦ πάσχοντος, μεταφερόμενοι εἰς νοσοκομεῖον. Πόσῳ μᾶλλον ἐπείγων εἶνε ὁ τοιοῦτος διαχωρισμὸς ἀθῶων καὶ ἀνισχύρων ἀνθρωπίνων ὄντων ἀπὸ κέντρον ἠθικοῦ μιάσματος. Μόνον ὁ ὀλοσχερῆς διαχωρισμὸς τοῦ τέκνου ἀπὸ γονέων χαλαρᾶς ἠθικῆς εἶνε ἰκανὸς νὰ ἄρῃ τὸν κίνδυνον, ἂν ὄχι ἀμέσως, ἀλλ' ἐντὸς μιᾶς γενεᾶς βεβαίως.

Ἐκαστον τῶν λυκείων τῆς μέσης ἐκπαίδευσσεως περιλαμβάνει καὶ δύο ἰαματήρια, τὸ μὲν πρὸς νοσηλείαν καὶ περίθαλψιν τῶν πασχόντων ἀπὸ σωματικᾶς βλάβας, τὸ δὲ πρὸς νοσηλείαν καὶ περίθαλψιν τῶν πασχόντων ἀπὸ διανοητικᾶς ἀτελείας. Τοιαῦται ἀτέλεια, ἢ, ὡς ἄλλοι καλοῦσιν αὐτάς, «φραῦλαι ἔξεις», ἢ, κατ' ἄλλους, «ἠθικὰ ἐλαττώματα», εἶνε φέρ' εἰπεῖν, ὁ θυμὸς, ἡ κατήφεια, ἡ στυγνότης ἢ σκαιότης, ἡ δακεθυμία, ἡ βλακεία καὶ τὸ εὐξάπτρον· καὶ εἶνε ἀτέλεια, ἢ

ἔξεις ἐπιδεχόμεναι ἴασιν. Ἐπειδὴ δὲ εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταδοτικαί, σινιστᾶται ἢ ἀπομύνωσις τοῦ πάσχοντος ἐξ οἴασδήποτε αὐτῶν, ὄχι, ἐννοεῖται, λόγῳ τιμωρίας, ἀλλὰ διὰ νὰ προληφθῇ ἡ μετάδοσις, ἀκριβῶς ὅπως καὶ διὰ τοὺς σωματικῶς πάσχοντας ἀπὸ μεταδοτικόν τι νόσημα θὰ ὑπάρχη ἐν τῷ κτιρίῳ ἀπομονωτήριον, καὶ διὰ τοὺς ἀναρρωνύοντας σανατόριον.

Μέχρι τοῦδε ἡσχολήθημεν εἰς τὰ γενικώτερα, δι' ἃ εἶνε ἐπίκαιρος ἡ ἡλικία μέχρι 14 ἔτων. Ἀλλὰ κατόπιν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν σπουδαιοτάτην περίοδον τῆς τριετίας ἣτις θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ περὶ τὰ εἰδικώτερα. Εἶνε ἡ κρισιμωτέρα ἐποχὴ αὕτη — ἡ ἡλικία ἀπὸ 14 μέχρι 18. Αὕτη ἀποφασίζει τὸ μέλλον. Αὕτη δεικνύει τὴν λανθάνουσαν ἰδιοφυΐαν. Αὕτη καθορίζει τὰς μεθόδους τῆς εἰδικοποιήσεως τῶν μέχρι τοῦδε ἐπιδράσεων, διδασχῶν καὶ διαπλάσεων. Εἶνε σοβαρὰ ἡ τριετία αὕτη καὶ ἀπαιτεῖ χωριστὸν μέλημα παιδείας. Εἶνε ἡ δευτέρα φάσις τῆς μέσης ἐκπαίδευσσεως καὶ δέον νὰ οργανισθῶσιν ἀρμοδία δι' αὐτὴν ἐκπαιδευτήρια. Οἱ παῖδες ἤδη ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἡλικιώθησαν ἀρκετὰ ὥστε νὰ ἐπιβάλλεται σύστημα χωριστῶν κτιρίων, ἀλλὰ τὸ φρόνιμον ἔσται νὰ ἐγερωθῶσι τὰ χωριστὰ ταῦτα κτίρια οὕτως ὥστε νὰ τάσσωνται κατὰ ζεύγη. Ἐκαστον ζεύγος κτιρίων ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν κτίριον διὰ τὰ ἄρρενα καὶ ἓν διὰ τὰ θήλας. Τὰ δὲ κτίρια εἶνε συναρῆ, ἐκάτερον δὲ ἔχει ὄχι μόνον ἴδιον χώρον διὰ παιδιὰς τῶν ἑαυτοῦ παιδῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ θύρα του ἀνοίγει ἐντὸς χώρου προορισμένου διὰ παιδιὰς ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἀπὸ κοινοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ μαθηταὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων βιοῦσιν ἅπαντες ἐντὸς τῶν λυκείων τούτων, μόνον δὲ κατὰ τὰς διακοπὰς ἀπέρχονται εἰς τὰς ἐστίας των, ὅσοι ἔχουσιν ἐστίας καλὰς καὶ ἀνέτους. Εἶνε μέγιστον καὶ πασίγνωστον τὸ πλεονέκτημα τῆς διαβιώσεως τῶν διδασκομένων ἐντὸς τοῦ ἐκπαιδευτηρίου καὶ δὲν εἶνε ἀνίγκη νὰ ἐκταθῶ περὶ τούτου. Ἐκαστον κτίριον τῆς περιόδου ταύτης δέον νὰ εἶνε χωρητικότητος 250 μαθητῶν ἢ μαθητριῶν, καὶ δέκα μέχρι δεκαπέντε διδασκάλων, βιοτεχνικῶν γυμναστῶν, διευθυντῶν κλπ. Τὰ κτίρια δέον νὰ εἶνε στερεά, πλούσια καὶ ὠραῖα, καὶ νὰ κείνται εἰς τὰς ὑγιεινοτέρας καὶ προχειροτέρας τοποθεσίας. Ἐκαστον περιλαμβάνει ὄχι μόνον ὅσα προηγουμένως εἶπομεν — αἰθούσας παραδόσεων, γυμναστήρια, κολυμβητήρια, ἀναγνωστήρια κλπ. ἀλλὰ καὶ αἰθούσας ὑποδοχῆς, αἰθούσας χοροῦ, πινακοθήκας, μουσεῖα, χημεῖα καὶ παντοῖα ἐργαλεῖα πειράματος καὶ ἐρεῖνης. Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν ἐκάστῳ λυκείῳ αἰθουσαι κοινῆς χρήσεως καὶ αἰθουσαι ὑποδοχῆς. Ἐν αὐταῖς καθ' ὅρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας συναθροίζονται πάντες οἱ διδασκόμενοι καὶ διδάσκοντες ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀπαξ δὲ τῆς ἐβδομάδος τὰ ἑσπέρας ἀνταλλάσσονται ἐπισκέψεις τῶν σπουδαστῶν τῶν

διαφόρων λυκείων τῆς αὐτῆς πόλεως. Προβαίνω ἤδη εἰς τὴν μνείαν τοῦ ἰδιαίτοντος χαρακτηρι-
στικοῦ ὕπερ προώρισται νὰ συμπληρώσῃ τὴν
γνησίαν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἐφήβου καὶ ἐνταυτῷ
νὰ παράσχῃ τὴν λύσιν τοῦ βιοτεχνικοῦ προβλή-
ματος τῶν κοινωνιῶν. Ἐν συναφείᾳ μεθ' ἐκά-
στου λυκείου εἰσὶν ἐργαστήρια ἱκανοῦ χώρου
ὥστε νὰ ἐργάζωνται ἐν αὐτῷ οἱ ἡμίσεις τῶν
μαθητῶν. Εἰς τὰ ἐργαστήρια ταῦτα ἐκμανθάνον-
ται διάφοροι τέχναι χρήσιμοι, ὡς ἡ ξυλουργικὴ,
ἡ σιδηρουργικὴ, ἡ μηχανουργία, ἡ ὑφαντουργία,
ἡ ὑφασματοποιία, ἡ σανδαλοποιία, ἡ τεκτονικὴ,
ἡ οἰκοδομητικὴ, ἡ κεραμικὴ, ἡ ῥαπτικὴ, ἡ μα-
γειρικὴ, ἡ βαφικὴ, ἡ λιθογραφία, ἡ χημεία, ἡ
φωτογραφία, ἡ ὄρωλογοποιία, ἡ χρυσοουργικὴ,
καὶ πολλὰ ἄλλα ἐν αἷς λεπτότης καὶ δεξιότης
ἀπαιτεῖται μᾶλλον ἢ σωματικὴ δύναμις. Ἄλλὰ
σημειωτέον ὅτι πᾶν ὅ,τι παράγεται ἐν τοῖς ἐργα-
στηρίοις τούτοις δέον νὰ κέκτηται τὴν οἰκονο-
μικὴν ἀξίαν του, νὰ εἴνε δηλαδὴ ὄχι προϊὸν
διδαστηρίου, ἀλλὰ προϊὸν τακτικοῦ ἐργοστασίου,
καὶ ὁ διδασκόμενος νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει του ὅτι δὲν
εἴνε ἀπλοῦς μαθητὴς ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀνά-
πτυξιν τῶν δημιουργικῶν λειτουργιῶν του, ἀλλὰ
καὶ ἐργάτης ἀποβλέπων εἰς τὴν δημιουργίαν
ὠραίων καὶ χρησίμων ἀντικειμένων. Ἐν ἐπαρχίᾳ
ἐχούσῃ πληθυσμὸν 40,000 κατοίκων ἀπαιτοῦν-
ται δώδεκα τοιαῦτα σχολεῖα. Ἡ διδασκαλία
ὄλων τῶν ὡς εἴρηται χρησίμων τεχνῶν ῥυθμί-
ζεται οὕτως ὥστε ἄλλαι μὲν ἐξ αὐτῶν νὰ διδά-
σκωνται εἰς τὰ μὲν, ἄλλαι δὲ εἰς ἄλλα, ἀπλᾶι
ὁμῶς τέχναι ὡς ἡ σανδαλοποιία, ἡ ῥαπτικὴ, ἡ
πλοοποιία διδάσκονται εἰς ἕκαστον τῶν δώδεκα
λυκείων. Ὑψίσταται ἐν ἑκάστῳ καὶ μία σχολὴ
ἐπιστημονικῆς μαγειρικῆς ἐν ἣ παρασκευάζονται
ὄλα τὰ φαγητὰ τοῦ λυκείου. Ἐπίσης πλυντή-
ριον καὶ προσέτι συναφῆς πρὸς ἕκαστον λυκεῖον
εἴνε εὐρύτατος κήπος ἐνθα καλλιεργοῦνται πάντα
τὰ ἀναγκαιοῦντα χόρτα, λαχανικὰ καὶ φρούτα.
Ἐτερον σπουδαῖον χαρακτηριστικὸν τοῦ συστή-
ματος εἴνε ὅτι πᾶσα ἡ ὑπηρεσία, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς
τοῦ λυκείου ἐκτελεῖται ὑπὸ τῶν διδασκομένων.
Ἄντὶ ἐπιτελείου εἴκοσιν ὑπηρετῶν ἐν ἑκάστῳ
λυκείῳ, εἴκοσας σπουδαστῶν ἐκτελεῖ τὰ διάφορα
καθήκοντα οὕτως ὥστε μία ἑβδομάς ἐκάστης
σχολικῆς περιόδου ὀρίζεται δι' ἕκαστον ὑπηρε-
τοῦντα σπουδαστήν. Καὶ θεωρεῖται τοῦτο ὄχι
ταπεινώσις, ἀλλὰ τιμὴ καὶ ἀνύψωσις συνφθὰ
πρὸς τὸ ἀξίωμα ὅτι εἴνε εὐγενέστερον νὰ ὑπε-
ρετῇ τις παρὰ νὰ ὑπηρετῆται¹. Καὶ αἱ μᾶλλον
δυσάρεστοι ἐργασίαι, ἐκτελούμεναι ἐν πνεύματι
ἀδελφοσύνης καὶ μὴ συνεπαγόμεναι χαρακτηῖρα
βαθμοῦ εἴνε δεκτικαὶ τιμητικότητος. Ἐπειτα αἱ
νεώτεραι ἐπιστημονικαὶ ἐφευρέσεις καθιστῶσι
τὸ δυσάρεστον μέρος τῶν ἐργασιῶν μηδαμινόν,
καίτοι πᾶς διδασκόμενος δέον νὰ μάθῃ νὰ

εἴνε ἀνεξάρτητος τῶν μηχανημάτων ἐν δεδο-
μένη ἀνάγκῃ.

Ἐκαστος τῶν διδασκομένων δαπανᾷ τέσσα-
ρας ὥρας καθ' ἑκάστην ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, οἱ
ἡμίσεις δὲ αὐτῶν τὸ μετεχειρίζονται τὴν πρωΐαν
καὶ οἱ ἄλλοι ἡμίσεις τὸ ἀπόγευμα. Ὑπὸ τοιοῦ-
τον σύστημα διανοητικῆς καὶ χειρουργικῆς παι-
δεύσεως, πᾶς παῖς ἢ πᾶσα κόρη, δύναται νὰ ἀρ-
χίσῃ νὰ δημιουργῇ ἔργα ἀξίας, προϊόντα ἀπο-
φέροντα πλοῦτον, μετὰ τρεῖς μῆνας, ἢ ἐν περι-
πτώσει ἐκτάκτου εὐφυΐας, μετὰ τρεῖς ἑβδο-
μάδας ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὸ μητρώον τοῦ
ἐργαστηρίου. Ὁ ἀγγλος διδακτολόγος Ρίτσαρ-
δζον, ὅστις εἴνε ὁ πρῶτος διατυπώσας τὰς ἐκ-
παιδευτικὰς ταύτας βάσεις ὡς ὑποδεικνύω ὧδε,
λέγει ἐν τῷ σχετικῷ συγγράμματι αὐτοῦ ὅτι
πεῖρα δλοκλήρου βίου τὸν ἔχει πείσει ὅτι παῖδες
ἡλικίας μεταξὺ 15 καὶ 18 ἐτῶν, ἐργαζόμενοι,
ὡς ἄνωθι εἴρηται, ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ λυ-
κείου, δύνανται νὰ κερδαίνωσιν ὄλα τὰ ἐξοδα
τῆς τροφῆς, τῆς ἐνδυμασίας, τῆς στέγης, τῆς
διδασκῆς καὶ τῆς ἀνατροφῆς ἢν λαμβάνουσιν.
Τοιοῦτοτρόπως ἐκπαιδεύονται ὄχι δαπάναις τοῦ
κράτους κατ' οὐσίαν, οὔτε φιλογενῶν πλουσίων
ἢ συγγενῶν, ἀλλὰ δαπάναις ἰδίαις, ἤτοι διὰ τῆς
ἐργασίας τῶν ἰδίων αὐτῶν χειρῶν.

Ἡ λοιπὴ διδασκαλία τοῦ λυκείου περιλαμβά-
νει πάντα τὰ μαθήματα ἅτινα διδάσκονται εἰς τὰ
ἄριστα κατηρητισμένα Γυμνάσια, ὅλον ἱστορίαν
ἀρχαίαν καὶ σύγχρονον, γλώσσας, γεωλογίαν,
χημείαν, μεταλλουργίαν, ἀνατομίαν, φυσιολο-
γίαν, ἀστρονομίαν, μαθηματικά, φυσικὴν, ἠλε-
κτρισμὸν, μουσικὴν, φωνητικὴν τε καὶ ὄργα-
νικὴν, ἰχνογραφίαν, ζωγραφικὴν, ἔτι δὲ γυ-
μναστικὴν, χορόν, σκοποβολήν, καὶ ἱππασίαν.
Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ὑποχρεοῦται ὁ διδασκόμενος
νὰ μανθάνῃ πάντα ταῦτα, ἀλλὰ νὰ ἐκλέγῃ καὶ
ἐπιδίδηται εἰς ἐκεῖνα ἐξ αὐτῶν εἰς ἃ ἔχει ἰσχυ-
ρὰν κλίσιν. Τώρα ἐρχεται ἡ κρίσιμος στιγμή
τῆς κρίσιμου ταύτης περιόδου. Ὁ διδασκόμενος
ἢ ἡ διδασκομένη εἴνε 16 ἢ 17 ἐτῶν. Καλεῖται
λοιπὸν νὰ ἐκλέξῃ ὀριστικῶς ἐν στάδιον βίου.
Ἡ ἐκλογή, ἣτις θὰ γίνῃ τῇ συγκαταθέσει τῶν
γονέων καὶ τῶν καθηγητῶν, θὰ καθορίξῃ τοῦν-
τεῦθεν τὸ εἶδος τῶν ἐφεξῆς μελετῶν καὶ τῆς
ἐφεξῆς ἐργασίας ἐν εἰδικῇ ἀναφορᾷ πρὸς τὸ
ἐκλεχθὲν στάδιον. Ἴσως γίνῃ ἀνάγκη μεταθέ-
σεως ἀπὸ λυκείου εἰς λυκεῖον ἀναλόγως τῆς
εὐρύτητος μεθ' ἧς αἱ εἰδικαὶ γνώσεις διδάσκον-
ται εἰς τὸ ἐν ἢ ἄλλο λυκεῖον. Ἴσως εἴπη τις ὅτι
ὄλοι θὰ ἐκλέξωσι τὰ εὐκόλα καὶ οὕτω θὰ ἔχω-
μεν πάλιν πληθῶραν δικηγόρων, ἰατρῶν καὶ
πολιτευομένων ἐπὶ ζημίᾳ τῆς γεωργίας καὶ τῆς
βιομηχανίας. Ἡ ἔνστασις αὕτη καταπίπτει ὅταν
ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ὄλοι ἀνεξαιρέτως οἱ διδασκό-
μενοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀφιερῶσι τέσ-
σaras ὥρας καθ' ἑκάστην εἰς χρησίμῳν τινα
πλουτοπαραγωγὸν ἀσχολίαν, ἐκλεγεῖσαν ἐν ἀνα-

¹ Λουκ. Θ' 48. ΚΒ' 26.

φρηρᾶ πρὸς τὰς κλίσεις καὶ ἐμφύτους δυνάμεις των, ἔτι δὲ πρὸς τὰς ὑπαρχούσας συνθήκας καὶ εὐκαιρίας καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὰς χρείας τῆς κοινωνίας. Ἡ τετράωρος αὕτη καθημερινὴ ἐργασία εἶνε ἐκπλήρωσις καθήκοντος πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἀρίνει δὲ ἄλλας δέκα ἢ δώδεκα ὥρας τῆς ἐργασίμου ἡμέρας διὰ τὴν μελέτην καὶ ἐνάσκησιν οἰασθήποτε ἄλλης ἐμπορείας, τέχνης ἢ ἐπιστήμης. Ἐπειτα ὁ διδασκόμενος ἢ ἡ διδασκομένη, θὰ δύναται γὰ ἐκμάθη πλείονα τοῦ ἐνὸς ἐπαγγέλματα. Τὸ ἐντεῦθεν ἀποτέλεσμα ἔσται ὅτι οὐδέποτε θὰ εὐρεθῆ στάδιον νεκρὸν ἐλλείψει ἀρμοδίων προσώπων, καὶ οὐδέποτε ἀρμόδιοι ἐπαγγελματίαι, βιομήχανοι, ἐπιστήμονες ἢ καλλιτέχναι θὰ στερηθῶσιν ἐργασίας ἐλλείψει σταδίου. Ὁ λόγος εἶνε ὅτι οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι θὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὸ στάδιον δι' ὃ εἶνε ἀρμόδιοι, ὅχι εἰς τὸ στάδιον ὅπερ αἱ περιστάσεις ἔφερον τυχαίως. Ὁ μέγας πόθος παντός φιλοπάτριδος εἶνε νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν τοιαύτην διαρρυθμίσει τῶν πραγμάτων τῆς παιδείας ὥστε νὰ εὐρίσκειται ἀρμόδια θέσις διὰ πάντας καὶ νὰ εἶνε πάντες ἀρμόδιοι ἐν ταῖς θέσεσιν αὐτῶν, οὕτως ὥστε πάντες νὰ ἐνασκῶσιν εὐεργετικῶς τὰς δυνάμεις των ὑπὲρ τοῦ συνόλου καὶ ὑπὲρ ἐκάστου. Τὸ τερατώδες φαινόμενον τῆς συνυπάρξεως ἐν τῇ αὐτῇ κοινότητι ἀνθρώπων μὲ πληθῶραν χρυσοῦ ἀφ' ἐνός, καὶ ἀνθρώπων στερουμένων τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ἀφ' ἑτέρου, βεβαίως θὰ ἐκλείβῃ ἐντὸς γενεᾶς ἀπὸ τῆς γνησίας ἐφαρμογῆς τοιοῦτου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν τριετὴ ταύτην περίοδον τῆς μαθητείας, λειτουργοῦσι κέντρα ἀναψυχῆς καὶ παιδείας. Ἐτι δὲ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν παρέχεται εὐκαιρία καλῶς ὀργανισμένη, τῇ συναινέσει τῶν διδασκόντων καὶ ἰθνητόρων, ὅπως οἱ ἔφηβοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων συναθροίζωνται χάριν ποικίλων παιδιῶν, ἱππασίας κλπ. Ἡ συνάθροισις ἀμφοτέρων τῶν φύλων γίνεται ἐν ἄλλαις ἡμέραις χάριν συναυλιῶν ἐν τῷ λυκείῳ ἢ διαλέξεων ἢ ὑποδοχῶν, ἢ συζητήσεων, ἢ χοροῦ. Ἐννοεῖται δὲ πᾶσαι αἱ συναθροίσεις αὗται τελοῦσιν ὑπὸ συνειδήσει ἀφανῆ ἐποπτείας, ὥστε νὰ εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι φέρουσι τὸν ἀγνὸν χαρακτήρα τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀκηλιδώτου ἀνθρωπίνης φιλίας. Ἡ πᾶσα ἐπίπλωσις καὶ ὁ ἐξωραϊσμός τῶν δωματίων καὶ αἰθουσῶν ἔσται μέλημα ὑπερτάτου ἐνδιαφέροντος, διότι ὁ μέγας ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς διὰ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος εἶνε ὅχι μόνον νὰ παράγονται ἰσχυρὰ συνετὰ καὶ χρήσιμα μέλη τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ προσέτι ἄνδρες καὶ γυναῖκες μεγάλης καλλονῆς, ὑπερτάτης ἀκεραιότητος καὶ τιμῆς, καὶ ἀβροτάτων τρόπων.

Προκειμένου ἤδη νὰ διεξηγηθῶσιν αἱ ἀρχαὶ αἵτινες ἔδει νὰ διέπωσι τὴν ἀνωτάτην παιδευσιν ὑποθέτομεν ὅτι ἐλειτούργησε τὸ ἡμέτερον σχέ-

διον ἐπὶ δεκαεξέτη, ὅτι δηλαδὴ διερρυθμίσθησαν συνωδὰ πρὸς αὐτὸ ἐπὶ δεκαεξαετίαν ἢ τε κατωτάτη καὶ ἢ μέση παιδεία. Ἐχομεν ἐνώπιον ἡμῶν περὶ τοὺς ἑκατοντακιςχίλιους ἐφήβους ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Πρώτιστον μέλημα ἡμῶν ἔσται ἡ προσήκουσα οἰκίσις ἐκάστου τῶν ἐφήβων τούτων. Ἡ ἱκανοποίησις τῆς ἀνάγκης ταύτης δίδει ἀμέσως οἶονεὶ αὐτομάτως, γένεσιν εἰς δέκα πανεπιστήμια. Τὸ γεγονός εἰς οὐδεμίαν ἐμβάλλει ἡμᾶς ἀμηχανίαν ἢ σύγχυσιν διότι ἔχομεν μελετήσῃ τὸ σύστημα τῆς Ὁξφόρδης καὶ τῆς Κανταβρυγίας, οὗ τὰ πλεονεκτήματα παρελάβομεν ἀπορρίψαντες τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πείρας ταύτης ὀργανίζομεν τὰ δέκα ἡμῶν πανεπιστήμια οὕτως ὥστε ἕκαστον αὐτῶν νὰ ἔχη περὶ ἑαυτὸ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ ἐξαρτωμένας, δεκαπέντε δορυφόρους Σχολὰς ὡς ὀνομάζομεν Συμβιωτήρια. Πράγματι τὰ δεκαπέντε Συμβιωτήρια δὲν εἶνε δορυφόρα κεντρῶου τινος Ἰδρύματος, ἀλλὰ μέλη ὁμοσπονδίας, καὶ ἡ ὁμοσπονδία αὕτη εἶνε τὸ πανεπιστήμιον. Τοιαύτας ὁμοσπονδίας ἐννοῶ ὅτι θὰ ἔχωμεν ἀμέσως δέκα μετὰ δεκαεξαετίαν ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος. Ἀλλὰ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ὁ ἀριθμὸς τῶν πανεπιστημίων μας (τῶν ὁμοσπονδιῶν) κατ' ἀνάγκην θὰ αὐξήσῃ μέχρι οὗ ὁ ὀλικὸς αὐτῶν ἀριθμὸς φθάσῃ εἰς 30. Πᾶν ὅτι διδάσκεται σήμερον εἰς τὸ πανεπιστήμιον δύναται νὰ διδάσκηται καὶ εἰς τινὰ τῶν ἡμετέρων 30. Ἄλλ' ἔχομεν ζωτικὴν ἀνάγκην πανεπιστημίων εἰδικῶς ἀφιερωμένων εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν ναυτιλίαν, τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, τὴν μεταλλουργίαν, τὴν ὀρυκτολογίαν, τὴν μηχανικὴν, τὴν μουσικὴν. Τὰ πανεπιστήμια ταῦτα ἰδρύνονται ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τοποθετούμενα ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν εἰδικὸν κλάδον ἐν διδάσκουσιν. Οὕτω, παραδείγματος χάριν, ἐν πανεπιστήμιον εἰδικῶς ἀφιερωμένον εἰς τὴν γεωργίαν ἰδρύνεται ἐν γεωργικῇ ἐπαρχίᾳ, ἐν πανεπιστήμιον ἀφιερωμένον εἰς τὴν ναυτιλίαν ἰδρύνεται πλησίον εἰς λιμένας. Πάντα τὰ μέσα καὶ μηχανήματα πρὸς ἐκμάθησιν τοῦ κλάδου εἰς ὃν ἐν πανεπιστήμιον εἶνε ἀφιερωμένον θὰ εὐρίσκονται ἐν προσηκούσῃ ὀργανώσει εἰς τὰ Συμβιωτήρια τὰ συναπαρτιζόμενα αὐτό. Οὕτω προκειμένου περὶ πανεπιστημίου ἀσχολουμένου κυρίως εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τὰ δορυφόρα αὐτοῦ Συμβιωτήρια θὰ παρέχωσι πᾶν μέσον ἐρευνῶν ἀστρονομικῶν, ἐρευνῶν μικροσκοπικῶν, ἐρευνῶν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τῆς χημείας, τοῦ ἤχου, τοῦ φωτός, τῆς θερμότητος κλπ.

Τὸ ἡμέτερον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, δυνάμει τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ καθ' ἣν ἡ μαθητεία ἐκτείνεται ἐπὶ 17 ἔτη, εἶνε εἰς θέσιν νὰ παρέχῃ ὅχι μόνον τὴν γνῶσιν μιᾶς τέχνης, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐκαιρίαν πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἀποκτηθείσης τέχνης — ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἐπ' ἀμοιβῇ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἐν συναφείᾳ πρὸς ἕκαστον Συμβιωτή-

ριον λειτουργοῦσιν (ὅπως καὶ ἐν τοῖς σχολείοις τῆς κατωτάτης καὶ τῆς μέσης παιδείας) πολλὰ ἐργαστήρια ἐν οἷς ἐνασκεῖται χορήσιμός τις τέχνη καὶ ἐν οἷς πᾶς φοιτητῆς ἐργάζεται ἐξ ὥρας τὴν ἡμέραν.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ λοιπὴ ὑπηρεσία, οἷον μαγείρευμα, καθαρισμός κλπ. ἐκτελεῖται ὑπὸ τῶν φοιτητῶν ἐκ περιτροπῆς.

Ἐν συναφείᾳ πρὸς γεωργικὸν πανεπιστήμιον ὑπάρχουσιν ἐκτάσεις γῆς ἐν αἷς φύονται σιτηρὰ καὶ καρποὶ πρὸς χρῆσιν τῶν φοιτητῶν καὶ καθηγητῶν τοῦ τε γεωργικοῦ πανεπιστημίου καὶ ἐπίσης ἐκάστου ἐκ τῶν ἄλλων. Τοιοῦτοτρόπως χρησιμοποιοῦνται αἱ τόσαι χέρσοι γαῖαι αἱ διψῶσαι χεῖρας καὶ ἐγκεφάλους. Εἶνε γεγονός πιστοποιούμενον ὑπὸ ἀκριβῶν ἐπιστημονικῶν ὑπολογισμῶν ὅτι ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἐκαλλιεργεῖτο ὅπως τὸ Βέλγιον θὰ ἠδύνατο νὰ δόσῃ τροφήν εἰς 7 ἑκατομμύρια κατοίκων, καὶ ἐὰν ἐκαλλιεργεῖτο ὅπως ἐκταχοῦ τῆς Ἀγγλίας, ὅπως ἐν Λομβαρδίᾳ, ὅπως εἰς τὰ πέριξ τῶν Παρισίων, θὰ ἠδύνατο νὰ θρέψῃ πληθυσμὸν 10 ἑκατομμυρίων. Ὅτι ἀληθεύει περὶ τῆς γεωργίας, ἀληθεύει ἐπίσης καὶ περὶ πάσης βιομηχανίας, καὶ εἶνε βέβαιον ὅτι δοθέντος ὑλικοῦ, ὄργανισμοῦ καὶ νοῦ, ὁ πλοῦτος ὅστις δύναται νὰ παραχθῇ εἶνε ἀνεξάντλητος.

Ἡ διαρρύθμισις τῶν ἐργαστηρίων εἶνε τοιαύτη ὥστε ὅχι ὅλοι οἱ φοιτηταὶ νὰ ἐργάζωνται ἐν τινὶ ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἕκαστος φοιτητῆς νὰ ἐργάζεται ἐν αὐτῷ ἀριθμὸν τινὰ ὥρων. Τοιοῦτοτρόπως εἰς φοιτητῆς, ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς θὰ ἐμελέτα ἀστρονομίαν ἢ νομικά, θὰ ἀφιέρου ἄλλας ὥρας τῆς ἡμέρας εἰς ἐνάσκησιν προσοδοφόρου ξυλουργικῆς, φερ' εἰπεῖν. Μία φοιτήτρια ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς θὰ ἐμελέτα μαθηματικά, ἢ μουσικὴν, θ' ἀφιέρου καὶ ὥρας τινὰς ἄλλας τῆς ἡμέρας εἰς ἐνάσκησιν προσοδοφόρου ὠρολογιοποιίας ἢ ῥαπτικῆς.

Σημειωτέον ὅτι αἱ διανοητικαὶ σπουδαὶ εἶνε ἐντελῶς προαιρετικά. Μόνοι οἱ ἔχοντες ἔρωτα πρὸς αὐτάς θὰ τὰς ἀκολουθῶσιν, οἱ δὲ λοιποὶ θὰ εἶνε ἐλεύθεροι νὰ ἀφιερῶσι πλεῖστον χρόνον εἰς τὰ ἐργαστήρια ἢ ἐπὶ τῶν ἐπαύλεων, ἐκτὸς ἐὰν προτιμῶσι νὰ σπαταλήσωσι τὸν πολυτιμον χρόνον των ἀκολουθοῦντες σπουδὰς ἐξ ὧν οὐδὲν ὄφελος θὰ ἀποκομίσωσι ποτέ, ἀφοῦ δὲν ἔχουσι πρὸς αὐτάς ἔρωτα. Μία ἐγγύησις ὑπάρχει πάντοτε κατὰ τῆς σπατάλης ταύτης τοῦ πολυτιμου χρόνου, ὅτι δηλαδὴ εἰσὶ πάντες ὑπόχρεοι νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ ἐπίσης νὰ γυμνάζωνται στρατιωτικῶς φοιτηταὶ καὶ φοιτήτριαι. Ἐπειδὴ ἀνέφερα στρατιωτικὰ γυμνάσια δέον νὰ σημειώσω τοῦτο ὅτι τὰ μὲν στρατιωτικὰ γυμνάσια θὰ εἶνε ὑποχρεωτικά εἰς ὅλους, ἀλλ' ἡ στρατιωτικὴ θητεία προαιρετική. Ἐφαρμοζομένης τῆς ἀρχῆς ταύτης ὅχι μόνον τὸ ἔθνος ὡς σύνολον καθίσταται ἰσχυ-

ρότερον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄτομον ἀποκτᾷ πλείονα συναίσθησιν ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Μέχρις οὗ αὐτὴ ἡ ἀρχὴ ἐφαρμοσθῆ, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐπικρατῇ ἄλλο τι ἢ ἡ τυραννία τοῦ στρατιωτικισμοῦ χωρὶς τὴν ἐγγύησιν περὶ μαχίμότητος ἐν ὥρα ἀνάγκης. Θὰ εἴπη τις « μᾶς ὑπεσχέθης ἄρθρον περὶ πανεπιστημιακῆς παιδείσεως καὶ μέχρι τοῦδε μᾶς ὠμίλησας μόνον περὶ ἐργαστηρίων καὶ στρατιωτικῆς μορφώσεως ». Ἄπ' ἐναντίας ὅ,τι εἶπον εἶνε ἡ οὐσία τῆς πανεπιστημιακῆς παιδείσεως, διότι τὰ τριάκοντα πανεπιστήμια, ὡς ἐκ τοῦ συστήματος οἷον ἐλειτούργησεν εἰς τὰ δύο πρῶτα στάδια τῆς Παιδείας, θὰ διοικῶνται ὑπ' ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὑπερόχου διανοίας καὶ ὑπερόχου ἠθους, καὶ πᾶς προσερχόμενος εἰς ἐξετάσεις θὰ εὐρίσκειται ἐνώπιον ἐξεταστοῦ οὗ ὑπέριστατον ἰδεῶδες εἶνε νὰ ἀναγνωρίζῃ μόνον μάθησιν, χαρακτῆρα καὶ χρησιμότητα, ὡς ἀναμφισβήτητα συστατικά τοῦ ἐξεταζομένου. Ἐπειτα ἐπικρατοῦσα ἀρχὴ τοῦ ἡμετέρου συστήματος τούτου εἶνε ὅτι δέον νὰ ᾧσι προσιταὶ εἰς τοὺς φοιτητὰς πᾶσαι αἱ εὐκαιρίαι πρὸς τελειοποίησιν ἐν παντὶ κλάδῳ πρὸς ὃν ἔχουσι γνήσιον ἔρωτα, καὶ ἐξ οὗ θὰ ἀπεκόμίζον οἷονδήποτε γνήσιον, ἀξιόζηλον προσόν. Προσέτι, καὶ τοῦτο εἶνε ἡ ψυχὴ τῆς ἀκαδημαϊκῆς μορφώσεως, ἕκαστον Συμβιωτήριον θὰ ἔχῃ εὐρείας καὶ λαμπρὰς αἰθούσας ἐν αἷς θὰ συγκροτοῦνται συχνὰ συναθροίσεις ἀμφοτέρων τῶν φύλων, καὶ θὰ ἀνταλλάσσονται ἐπισκέψεις ἀπὸ τῶν διαφόρων Συμβιωτηρίων, συστηματικῶς καὶ ἐν ἀναφορᾷ πάντοτε πρὸς τὴν ἐπιδίωξιν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἠθους καὶ τῆς ἀκαδημαϊκῆς μορφώσεως. Προσθετέον ὅμως ὅτι πάντες οἱ οὕτω ἐν τοῖς Συμβιωτηρίοις διαμορφούμενοι, οἵτινες συγχρωτίζονται ἀδελφικῶς, ὅσῳδήποτε διαφέρει ἡ κοινωνικὴ αὐτῶν θέσις, ἐν τῇ συναισθήσει ὅτι ἐργάζονται ὅλοι διὰ τῶν χειρῶν των, καὶ ὅλοι διὰ τῶν διαφόρων βιανότητων των. αὐξάνουσι τὴν ὀλβιότητα καὶ τὴν αἴγλην τοῦ συνόλου, ἀποδεικνυόμενοι οὕτω ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐν τῇ συναισθήσει των ταύτῃ βαπτίζονται διὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου των εἰς ἀληθεῖς ἱππότας καὶ εὐπατρίδας. Καὶ ἰδοὺ διατί. Ἀπὸ μικροτάτης ἡλικίας ἐντυποῦνται εἰς τὴν καρδίαν ἐκάστου τὰ αἰσθήματα ἐκεῖνα τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς αὐτοπεποιθήσεως, τῆς χρησιμότητος, τῆς ἀλληλεულαιβείας ἅτινα συναποτελοῦσι τὴν βάσιν τοῦ ἱπποτικοῦ χαρακτῆρος. Ἐπομένως ὁ οὕτω ἀνατρεφόμενος, μακρὰν τοῦ νὰ φιλοδοξῇ ἀπολαύσεις καὶ ἀμεριμνησίαν, θὰ ἀνησυχῇ περὶ τοῦ πῶς νὰ ἐκτελέσῃ ἐπιμελέστερον καὶ τελεσφορότερον τὸ καθήκον του ἀκριβῶς ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ τῆς τιμῆς του, καὶ πάντες θὰ θεωρῶσιν ὡς εὐγενῆ καὶ ἔντιμον χαρακτῆρα ἐκεῖνον ὅστις ἔμαθε νὰ ὑπηρετῇ ὡς ἀριστα τοὺς ὁμοίους του. Ἄν τοῦτο δὲν εἶνε πανεπιστημιακὴ παιδείσις, τί ἄλλο δύναται νὰ εἶνε;

«Ἦδη, περατωθείσης προσηκόντως τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἐν ἡλικίᾳ 21 ἐτῶν, ἡ πολιτεία δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ἐξεπλήρωσε τὴν ὑποχρέωσίν της πρὸς τὰ τέκνα τῆς πατρίδος. Ἀπομένει τώρα καὶ αὐτὰ νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς ὑποχρεώσεις των πρὸς τὴν πολιτείαν. Τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν ταύτην εἶνε νὰ ἀποδώσωσι τὰ τροφεία, τὰ δίδακτρα καὶ τὰς μερίμνας, ἐν μορφῇ ἐκδουλεύσεων πρὸς τὸ κράτος — ἐν συγκεκριμένῃ μορφῇ ὑπηρεσίας. Ἐντεῦθεν τὸ πρῶτον καθήκον τοῦ περατοῦντος τὰς σπουδὰς του ὡς ἀνωτέρω, εἶνε νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ τετραετίαν τοῦλάχιστον ὡς (ἐμμισθός, ἐννοεῖται) δημόσιος λειτουργός, ἢτοι ὑπάλληλος ἐργαζόμενος χρησίμως ὀκτὼ ὥρας τὴν ἡμέραν, πρὸς παραγωγήν προϊόντος τινός, ὑλικοῦ ἢ ἠθικοῦ, ἀναγκαίου εἰς τὸ ἔθνος. Ὅσοι ὁμῶς τῶν, ὡς εἴρηται, μορφωθέντων ἔχουσιν ἴδιον πλοῦτον δύνανται ἂν θέλωσι νὰ καταθέσωσιν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον μέρος τοῦ πλοῦτου των ἀντὶ νὰ ὑπερετίσωσιν ἐπὶ τετραετίαν.

ὑπο τοιοῦτον σύστημα δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, τὰ ἐξῆς ἀγαθὰ θετικῶς ἐξασφαλίζονται: α.) τὰ τέκνα τῆς πατρίδος τρέφονται, ἀνατρέφονται, περιθάλπονται, γυμνάζονται καὶ ἐκπαιδεύονται, κατὰ τὸν τελεσφορώτατον τρόπον· β.) παρέχεται ταυτοχρόνως ἀσχολία ἀρμοδία καὶ προσοδοφόρος εἰς πάντας ὧν ἡ ἡλικία εἶνε 25 ἐτῶν καὶ κάτω· γ.) ἐπιτυγχάνεται ἐγγύησις περὶ χρησίμου καὶ ἐντίμου σταδίου εἰς πάντας ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ διαμείνωσιν ἰσοβίως ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ κράτους. Ταῦτα πάντα ἐξασφαλίσθησαν ἀντὶ σμικροτάτης μόνον ἐπεμβάσεως εἰς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν. Ἡ μόνη περίπτωσις καθ' ἣν ἐγένετο τοιαύτη ἐπέμβασις εἶνε ἡ ἀφορῶσα τὸν ὄρον τῆς τετραετοῦς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἡ ἀντ' αὐτῆς πληρωμὴν χρηματικοῦ ποσοῦ. Ἀλλὰ τί εἶνε τοῦτο ἀπέναντι τοῦ ἐπαχθεστάτου ζυγοῦ ὃν καλοῦμεν στρατιωτικὴν θητείαν; Ἡ ἐν λόγῳ τετραετῆς δημοσίας ὑπηρεσίας δὲν εἶνε ποσῶς ὑπέρογκος θεωρουμένη ὡς πληρωμὴ τῶν κολοσσιαίων ἀγαθῶν ἅτινα ἐπεδαιψίλευσεν ἡδη ἡ ζητοῦσα τὸν ἐλαφρὸν ὄρον τοῦτον πατρίς. Ἀλλῶς καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ ὄρος εἶνε αὐτόχρημα τύχη καὶ ἀποκατάστασις, εἶνε ἔναρξις βεβαίου σταδίου, εἶνε πλοῦς πρὸς ἀσφαλῆ λιμένα. Ἀναλογισθῶμεν δὲ τὸ σπουδαῖον ἐπακολούθημα ὑπὸ γενικὴν κοινωνικὴν ἐποψιν: Ὅχι μόνον ἡ ἔνδεια καὶ ἡ χρηματικὴ στενοχωρία σχεδὸν καταργεῖται καὶ ἐκλείπει ἀπὸ προσώπου τῆς πατρίδος, ἀλλὰ καὶ ἡ διάπραξις οἰουδήποτε ἐγκλήματος καθίσταται ἀδύνατος, παντὸς σχεδὸν ἐλατηρίου εἰς ἐγκληματικότητα αἰρομένου. Ἀλλὰ τὸ οὐχ ἦττον σπουδαῖον ἐπακολούθημα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἡμετέρου συστήματος ἔσται ὅτι πᾶσαι αἱ μωραὶ κοινωνικαὶ διακρίσεις, ὅπουδήποτε ὑπάρχουσι, θὰ ἐκλείψωσιν, διότι ἀξία καὶ

τιμὴ θὰ ἀποδίδεται μόνον εἰς τὴν χρησιμότητα τὴν ἀγαθότητα, τὴν καλλονὴν, τὸ σθένος καὶ τὴν πνευματικότητα. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ δῶρα τὸ σύστημά μας καλλιεργεῖ καὶ ἀναπτύσσει καὶ παρέχει τοῖς πᾶσιν. Ὅλοι θὰ χαίρωσι τὰ δῶρα ἅτινα τώρα χαίρουσιν ὀλίγοι προνομιούχοι, καὶ ἐπομένως ἡ πατρίς ἡμῶν θὰ εἰσέλθῃ εἰς περίοδον ὀλβιότητος καὶ εὐδαιμονίας οἷα μόνον προεμικαντεύθη μέχρι τοῦδε εἰς τὰ ὄνειρα τῶν φιλοσόφων καὶ ποιητῶν. Ἴσως εἴπῃ τις ὅτι αὐτὰ δὲν εἶνε δυνατόν ποτε νὰ πραγματοποιηθῶσιν. Ὁ λέγων τοῦτο ὑποστηρίζει τὸ δόγμα του ἐκ δύο λόγων. Δυοῖν θάτερον δηλαδὴ σκέπτεται, ἢ ὅτι αὐτὰ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῶσιν διότι μᾶς λείπει ἡ ἀπαιτουμένη ἀνατροφή ὥστε νὰ τὰ ἐπιδιώξωμεν καὶ ἐπιτύχωμεν, ἢ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῶσιν, φρονεῖ, διότι μᾶς λείπουν τὰ χρηματικὰ μέσα. Ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν ἀπαιτουμένην ἀνατροφὴν μὲς περὶ αὐτοῦ ἔχομεν προνοήσει παραλαβόντες τὰ τέκνα ἀπὸ τῆς μικροτάτης ἡλικίας των, ἵνα τὰ γαλουχήσωμεν συνφθὰ πρὸς τὸ σύστημά μας. Ὡστε μετὰ τινα ἔτη δὲν εἶνε φόβος νὰ μᾶς λείπουν αἱ ἀπαιτούμεναι διάνοιαι καὶ καρδία καὶ θελήσεις πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὰ χρηματικὰ μέσα διὰ τὴν ἐπιφορογὴν, εἴμεθα σύμφωνοι ὅτι ἡ ἀπαιτουμένη δαπάνη εἶνε πολὺ μεγάλη. Ἀλλ' ἂν κατόπιν ἐρεῦνης ἀνακαλύψωμεν ὅτι καίτοι εἶνε μεγάλη εἶνε ὁμῶς ἐπιτεύξιμος ἀνευ κἂν φορολογίας, τότε δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἀντίρρησης, πᾶς δὲ νοήμων θὰ ἀντιληφθῇ ὅτι τὸ σύστημά μας εἶνε πραγματοποιήσιμον.

Ἴδωμεν λοιπὸν τώρα τὰ τῆς δαπάνης. Τὸ σύστημά μας ἀπαιτεῖ μίαν ὀλόκληρον εἰκοσαετίαν. Ὑπολογίζω δὲ ὅτι διὰ τὴν πρώτην εἰκοσαετίαν θ' ἀπαιτηθῇ κεφάλαιον 20 ἑκατ. δραχμῶν κατ' ἔτος, ἀκολουθῶν δὲ περὶ τὰ 10 ἑκατομμύρια κατ' ἔτος δι' οἰκοδομήσεις καὶ ἐπισκευάς. Δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι τὸ ποσὸν εἶνε μέγα, ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν ὅτι ὑπὲρ τὰ 20 ἑκατομμύρια δαπανῶνται κατ' ἔτος εἰς ἄλλους ἀκάρπους σκοπούς, καὶ ἴσως μέγα μέρος τοῦ ποσοῦ τούτου δαπανᾶται πρὸς συντήρησιν τῶν ἐγκληματικῶν ὧν ἡ ἐξάλειψις θὰ εἶνε ἐν τῶν ἐπακολουθημάτων τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἡμῶν σχεδίου. Κατὰ συνέπειαν εἶνε λίαν λυσιτελὲς νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν πρώτην εἰκοσαετίαν ποσόν, εἴτε διὰ δανείου, εἴτε διὰ φορολογίας. Μετὰ τὴν πρώτην εἰκοσαετίαν τὸ χρῆμα ἐὰν μὲν προέρχεται ἐκ δανείου ἀποτίεται, ἐὰν δὲ ἐκ φορολογίας, ὁ φόρος αἴρεται καὶ ἐνταυτῷ ἡ ἐθνικὴ παιδείσις καθίσταται πηγὴ ἐθνικοῦ πλοῦτου ἀντὶ, ὡς εἶνε τώρα, ἐθνικοῦ βάρους. Ἀπαξ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ἀποδεικνυομένου βασιμίου, δὲν πιστεύω ὅτι θὰ ἀποβῇ δύσκολον νὰ εὐρεθῶσιν οἱ πόροι· οἱ ἀναγκαίουντες ὅπως τὸ σύστημα τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν, ἀντὶ νὰ σπαταλῶνται ἑκα-

τονταίδες εκατομμυρίων εἰς ἐνεργείας φρούδας.

Προβαίνομεν ἤδη εἰς τὸν προϋπολογισμὸν ἑνὸς δεδομένου ἔτους, ἀλλὰ σημειωθῆτω ὅτι τὸ ἀναγραφόμενον ποσὸν, καίτοι χάριν σαφηνείας καὶ πρακτικότητος τὸ ἐκφράζω εἰς χρῆμα, πράγματι δὲν θὰ πληρόνεται εἰς τοιαύτην μορφήν, διότι τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀντιπροσωπευόμενα εἶδη — τροφή, ἐνδυμασία, ἐργαλεῖα, ὑπηρεσία, διδασκαλία θὰ εἶνε κατὰ μέγα μέρος αὐτοπαράγωγα. Ἐν τούτοις ἐν τῷ προϋπολογισμῷ μας τὰ ἀναφέρονται ὡς δαπάναις διὰ τὸν εἰρημένον λόγον.

Τὰ μὲν ἔξοδα προϋπολογίζονται ὡς ἑξῆς:

Διὰ τροφήν, ἐνδυμασίαν, καὶ ἀνατροφὴν 100,000 παιδῶν ἡλικίας τεσσάρων ἕως ἑπτὰ ἐτῶν πρὸς 10 δραχμ. τὸν μῆνα ἕκαστον ἐπὶ 12 μῆνας	Δρ. 12,000,000
Διὰ τροφήν, ἐνδυμασίαν, ἀνατροφὴν καὶ ἐν μέρει κατοικίαν 200,000 παιδῶν ἡλικίας ὀκτῶ ἕως δεκατεσσάρων ἐτῶν πρὸς 15 δραχμ. τὸν μῆνα ἕκαστον ἐπὶ 12 μῆνας	36,000,000
Διὰ τροφήν, ἐνδυμασίαν, ἀνατροφὴν καὶ κατοικίαν 100,000 νέων ἡλικίας δεκαπέντε ἕως δεκαοκτῶ ἐτῶν πρὸς 30 δραχμ. τὸν μῆνα ἐπὶ 12 μῆνας	36,000,000
Διὰ τροφήν, ἐνδυμασίαν, βιοτεχνικὴν μόρφωσιν καὶ κατοικίαν 100,000 νέων, ἡλικίας δεκαεννέα μέχρις εἴκοσιν ἑνὸς ἐτῶν 1000 δραχμ. τὸ ἔτος ἕκαστον	100,000,000
Διὰ τροφήν, ἐνδυμασίαν κατοικίαν 100,000 πρώην σπουδαστῶν πρὸς 1000 δραχμ. ἕκαστον	100,000,000
Ἐπισκευαὶ οἰκοδομῶν	10,000,000
Ἦτοι ἐθνικὴ δαπάνη ἑνὸς ἔτους	294,000,000

Ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ ποσὸν τοῦτο φαίνεται ὑπέρογκον, ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἀφορᾷ ἀριθμὸν ψυχῶν (διδασκόντων καὶ διδασκομένων) ὅστις ἀνέρχεται εἰς 700,000, τουτέστιν ὑπερβαίνει τὸ τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ μὴ λησμονῶμεν προσέτι ὅτι ἡ τροφή, ἡ ἐνδυμασία, ἡ ἀνατροφή καὶ ἡ μόρφωσις τὴν σήμερον, ὡς σπατάλως διεξάγεται, πρέπει νὰ στοιχίζῃ πολὺ περισσότερο, ἀσυγκρίτως περισσότερο τοῦ εἰρημένου ποσοῦ. Ἐπιτρέπεται νομίζω νὰ μαντεύσῃ τις τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα τῆς Ἑλλάδος, ὡς ὄν 1,000,000,000 ὑπολογίζων 500 δραχμὰς κατὰ κεφαλὴν. Τὰ ἔξοδα ἐντεῦθεν τῆς δημοσίας παιδείσεως ἀνέρχονται μόλις εἰς τὸ τρίτον τοῦ δημοσίου εἰσοδήματος. Βεβαίως εἶνε λίαν δίκαιον νὰ ἀφαιρέσωμεν τὸ ἐν τρίτον τοῦ εἰσοδήματός μας διὰ τὴν ἀρτίαν μόρφωσίν μας, ἀφοῦ μάλιστα τοιαύτη ἀφιέρωσις ἐγγυᾶται πολλαπλασιασμὸν τοῦ εἰσοδήματός μας

Οἱ δὲ πόροι τοῦ ἀναγκαιοῦντος ποσοῦ δύναται νὰ προϋπολογισθῶσιν ὡς ἑξῆς:

Ἐκ προϊόντων ἐργασίας 200,000 νέων τῆς μέσης παιδείας πρὸς 10 δραχμ. τὸν μῆνα ἐπὶ 10 μῆνας Δρ.	20,000,000
Ἐκ προϊόντων ἐργασίας 100,000 μαθητῶν τῶν βιοτεχνικῶν σχολείων πρὸς 20 δραχμ. τὸν μῆνα ἐπὶ 10 μῆνας	20,000,000
Ἐκ προϊόντων ἐργασίας 100,000 νέων ἐργαζομένων 6 ὥρας τὴν ἡμέραν ἐπὶ 10 μῆνας πρὸς 100 δραχμ. τὸν μῆνα	100,000,000
Ἐκ προϊόντων ἐργασίας 100,000 πρώην σπουδαστῶν ἐργαζομένων 8 ὥρας τὴν ἡμέραν ἐπὶ 11 μῆνας πρὸς 100 δραχμ. τὸν μῆνα ἕκαστος μείον 20 δραχμ. τὸν μῆνα διὰ προσωπικὰς χρεῖας του	88,000,000
Ἐκ καταθέσεων εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ὑπὸ 10,000 πρώην σπουδαστῶν προτιμώντων νὰ ἐξοφλήσωσι τὸ χρέος των πρὸς τὴν πολιτείαν διὰ χρήματος καὶ ὄχι δι' ὑπηρεσίας, 10,000 δραχμ. ἕκαστος	100,000,000
Ἦτοι εἰσπράξεις ἑνὸς ἔτους . Δρ.	328,000,000
Ἀφαιρουμένης τῆς δαπάνης	294,000,000
μένει περίσσευμα . . . . . Δρ.	34,000,000

δι' ἔξοδα διοικήσεως καὶ ἐκτάκτων χρεῶν.

Φαντάσθητι νεαρὸν ἄνδρα μὲ τὸ μέτωπον ὑπερήφανον καὶ ἀνεξάρτητον, προσερχόμενον μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν δεκαεπταετῶν σπουδῶν του νὰ ἐξοφλήσῃ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος του εἴτε διὰ χρήματος εἴτε δι' ὑπηρεσίας. Αὐτὴ καὶ ἑαυτὴν ἢ πρᾶξις του ἀρκεῖ νὰ ἐγκαινίσῃ δι' αὐτὸν στάδιον ἀνυπολογίστου σθένους καὶ ἀξίας δι' ἑαυτὸν τε καὶ διὰ τὸ ἔθνος. Ὅσοι γνωρίζουν πῶς πραγματοποιοῦνται τὰ κέρδη εἰς τὸν βιομηχανικὸν κόσμον, δὲν θὰ θεωρήσωσι ποσῶς ὑπερβολικὰ τὰ προϋπολογιζόμενα ἔσοδα, ἀπεναντίας θὰ κρίνωσιν ὅτι τὰ προϋπολογίσασμεν ἔλαττον τοῦ πραγματικοῦ. Ὅσοι δὲ ἔχουσι τὴν ἀπαιτουμένην γνῶσιν καὶ πείραν πρὸς μόρφωσιν κρίσεως ἐπὶ τοῦ σχεδίου μας θὰ ἀποφανθῶσιν ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ του εἶνε ἀναμφισβητήτως ἐφικτή.

Ἀνωτέρω ὑπελόγησα τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα τῆς Ἑλλάδος εἰς 1,000,000,000 δραχμ. ἀλλὰ δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψει ὅτι πολλοὶ οὐδὲν ἀπολύτως παράγουσιν. Ὅταν ἄρα χρησιμοποιηθῶσι πάντες τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα τῆς χώρας θ' αὐξήσῃ. Ἐπειτα ἡ εἰσαγωγή πανταχοῦ μηχανῶν, καὶ ἡ πρακτικὴ δργάνωσις πασῶν τῶν βιομηχανιῶν, θ' αὐξήσῃ κολοσσιαίως τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον, ἔτι δὲ περισσότερο ἐὰν τεθῶσι καὶ λειτουργήσωσι νόμοι ὑπὲρ τῶν πλουτοπαραγωγῶν. Ὡστε ὑπὸ τοιοῦ-

τους δρους δὲν εἶνε παράλογον νὰ προσδοκήσωμεν διπλάσιον τοῦ ὑπολογισθέντος εἰσοδήματος. Ἡ πραγματοποίησις παντὸς εἰσοδήματος ἀπαιτεῖ ἔξοδα καὶ ὡς τὴν σήμερον αὕτη ἀσκεῖται προκαλεῖ ἔξοδα γιγάντια. Ἀλλὰ ἂν αὕτη ἀνατεθῆ εἰς μίαν μόνην διοίκησιν, ὡς περίπου ἡ ἀλληλογραφία μας ἀνατίθεται εἰς μίαν μόνην ταχυδρομικὴν διεύθυνσιν, τότε τὰ ἔξοδα τῆς πραγματοποιήσεως εἶνε ἀσυγκρίτως μικρότερα. Θὰ ἐστοίχιζεν ὑπέρογκα ἡ ἀπαστολὴ ἐνὸς γράμματος, εἰάν τὸ ἔργον αὐτὸ ἦτο διαπεπιστευμένον εἰς μίαν ἐμπορικὴν ἐταιρίαν.

Ἐπίσης ἐν ὥρολόγιον κατασκευάζομενον ὑπὸ ἐνὸς ἀτόμου θὰ ἐστοίχιζε φέρ' εἰπεῖν 100 δραχμᾶς, καὶ ἂν θέλωμεν χίλια ὥρολόγια θὰ μᾶς στοιχίσουν 100,000 δραχμᾶς. Ἀλλὰ ἂν ὀργανώσωμεν τὴν τέχνην προσηκόντως, εἰάν ἐφοδιασθῶμεν μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα διὰ χιλίους ὥρολογοποιούς, ἐν ὥρολόγιον θὰ ἐστοίχιζεν 10 δραχμᾶς. Ἐπειτα οἱ χίλιοι ὥρολογοποιοὶ θὰ ἠδύναντο νὰ παραγάγωσιν ἐν τῷ αὐτῷ χρονικῷ διαστήματι δεκακισχίλια ὥρολόγια ἀντὶ χιλίων. Πρὸς αὐτὴν τὴν διεύθυνσιν τὰ πράγματα τῆς βιομηχανίας τείνουσιν ὡς βλέπει τις ἐκ τῆς γενομένης μέχρι σήμερον προόδου. Ἀλλ' ἡ πρόοδος ἔσται ἔτι μείζων ἀπαξ κατορθωθῆ ὀργάνωσις τῆς βιομηχανίας ὑπὸ τὴν εὐθύνην τοῦ κράτους, καὶ τοιαύτην ὀργάνωσιν θὰ ἐπέτρεπε μόνον μία δημοσία παιδεύσις οἷαν ἐν τοῖς πρόσθεν περιεγράψαμεν.

Ἐνδιαφέρει τῶρα, ἀφοῦ ἐδώκαμεν ἀρτίαν ἀνατροφὴν, ἐκπαιδεύσιν καὶ μόρφωσιν εἰς πάντας καὶ πάσας, μέχρις ἡλικίας εἰκοσιπέντε ἐτῶν, ἐνδιαφέρει νὰ ἐρευνηθῆ ποίαν ὁδὸν θὰ τραπῆ ὁ στρατὸς αὐτὸς τῶν ἀληθῶς μορφωμένων. Ὁ βίος θ' ἀπορροφήσῃ τινὰς αὐτῶν ἐν τοῖς διαφόροις κλάδοις τοῦ, ἀγνωστὸν πως, ἀλλὰ βεβαίως βελτίους καθισταμένους ὡς ἐκ τῆς ἀπορροφῆσεως αὐτῶν. Οἱ περισσότεροι ὁμως θὰ προτιμήσωσι νὰ συνεχίσωσι μέχρι τέλους τῆς ζωῆς τὸ στάδιον ὃπερ διήνυσαν μέχρι τοῦδε ἐκπαιδευόμενοι. Θὰ προτιμήσωσι νὰ μείνουν δηλαδή εἰς τὰ καθιδρύματα ἅτινα ἔχει ὀργανώσει ἡ πολιτεία χάριν αὐτῶν, ὄχι πλέον ἀναγεγραμμένοι ὡς σπουδασταὶ, ἀλλὰ ὡς χρήσιμοι πολῖται, ἐργαζόμενοι ἐπὶ ἀμοιβῇ καὶ πληρόντες εἰς τὴν πολιτείαν τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεώς των ἐπίσης καὶ τὰ ἔξοδα τῶν περιηγήσεων καὶ ψυχαγωγῶν των. Ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ ἔξοδα ταῦτα ἀνέρχονται εἰς δισχιλίας δραχμᾶς ἐτησίως. Ὑποθέσωμεν προσέτι ὅτι ἡ ἐργασία ἦν ἕκαστος ἐκτελεῖ, παράγει πεντακισχιλίας δραχμᾶς ἐτησίως. Τὸ κράτος θὰ χρεώη ἕκαστον αὐτῶν μὲ δισχιλίας δραχμᾶς ἐτησίως καὶ θὰ πιστόνη αὐτὸν μὲ πεντακισχιλίας. Ἐκαστος οὕτω θὰ μένη πιστωμένος παρὰ τῷ κράτει μὲ τρισχιλίας δραχμᾶς τὸ ἔτος. Ἐὰν νυμφευθῆ, θὰ εἶνε λίαν εὐκόλον νὰ δεχθῆ ἡ Πολιτεία καὶ τὰς ὑπηρεσίας τῆς συζύ-

γου πιστόνουσα αὐτὴν μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ ποσοῦ δι' οὗ πιστόνει τὸν σύζυγον. Τοιουτοτρόπως τὸ ζεῦγος θὰ ἔχη λαμβάνειν ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐτήσιον περίσσευμα ἐκ δραχμῶν 4,500, καὶ δὲν θὰ ἔχη καμμίαν δαπάνην περὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων του. Ὑποθεθῆσθω τις ὑπηρετῶν τὴν πολιτείαν τοιουτοτρόπως ἐπὶ τριάκοντα ἔτη. Εἰς τὸ τέλος τῆς τριακονταετίας θὰ ἔχη λαμβάνειν ἀπὸ τὴν πολιτείαν 90,000 δραχμᾶς, καὶ θὰ εἶνε ἐπομένως εἰς θέσιν νὰ ἐξασφαλίσῃ διὰ τὸ γῆρας του (ὑποτιθεμένου ὅτι θὰ ζήσῃ ἀκόμη 20 ἔτη) 375 δραχμᾶς τὸν μῆνα. Ἐὰν ὁμως δὲν ἔχη ἀνάγκην αὐτῶν, θὰ προτιμήσῃ, ἐκ πατριωτισμοῦ κινούμενος, νὰ τὰ ἀφήσῃ εἰς τὸ δημόσιον εἰς ὄφελος τῶν ἄλλων οἷτινες ἔχουν ἀνάγκην. Ἐνώπιον τοιούτων πλεονεκτημάτων, ὀλίγοι θὰ προτιμήσωσι τὸν κίνδυνον τῆς ἰδιωτικῆς ἐμπορείας, καὶ ὄσῳ περισσότερα τὰ καθιδρύματα τοῦ κράτους τόσῳ περισσότερα τὰ ἐξ αὐτῶν ἀπάντων πλεονεκτήματα.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐρεῦνης ἡμῶν ταύτης εἶπομεν ὅτι τὸ σχέδιον τοῦτο θὰ ἦτο τὸ ἀριστον πάντων καὶ τὸ χρηζόν ἀμέσου πραγματώσεως εἰάν ἐπλήρου ἔξ ὄρους:

1) Ἐὰν ἡ ῥιζικὴ αὕτη ἀναδιοργάνωσις καθίστατο ἐφικτή. Μεθ' ὅσα ἀνωτέρω ἐξηγήθησαν ὁ ἀναγνώστης βλέπει σαφῶς ὅτι ἄλλο δὲν ἀπαιτεῖται εἰμὴ ἡ ψήφισις Νόμου διαρρυθμίζοντος τὰ σχολεῖα τῆς κατωτάτης παιδείας ὡς περιγράφομεν ἀνωτέρω, καὶ προσέτι ἡ εὐρεσις τοῦ ἀναγκαίου χρήματος. Γένος φιλότιμον ὡς τὸ ἡμέτερον, ἔχον τόσους πλουσίους δὲν δύναται νὰ μὴ εὕρῃ τὰ μέσα νὰ ἐγκαινίσῃ τοιοῦτο σωτήριον σύστημα ἐθνικῆς παιδείσεως καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλωμεν ὅτι εἰς νόμος ἐπιβάλλων φόρον ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν προοδευτικῶν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των θὰ γίνῃ δεκτὸς ἀνευ ἀντιρρήσεως.

2) Ἐὰν κατορθοῦτο ἡρέμα καὶ εἰρηνικῶς. Εἶνε πρόδηλον ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι οὐδεμίαν διατάραξιν, οὐδεμίαν ἀπότομον μεταβολὴν συνεπάγεται ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου.

3) Ἐὰν ἐφηρομόζετο μὲν βαθμηδόν, ἀπέφερε δὲ ἀποτελέσματα ἄμεσα. Δὲν ὑπάρχει μαρτύριον μεγαλύτερον τοῦ ἄλλους καὶ τῆς ἀνησυχίας πατρός, μὴ ἔχοντος ν' ἀναθρέψῃ τὰ τέκνα του καὶ μὴ γνωρίζοντος τί θὰ γίνωσι χωρὶς ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαιδεύσιν. Αὐτὸ τὸ μαρτύριον ἀμέσως παύει μόλις ἐγερωθῶσι τὰ ἐν λόγῳ σχολεῖα τῆς κατωτάτης παιδείσεως. Ὅχι μόνον τὸ βάρος τῆς οἰκογενείας ἐλαφρύνεται, ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ μένει ἐλεύθερος νὰ ζητήσῃ ἐργασίαν ἀλλαγῶν. Ἐπειτα ἡ ἐγερσις τῶν σχολείων θὰ δημιουργήσῃ ζήτησιν ἐργατῶν καὶ ἐπομένως ἡ οἰκονομικὴ θέσις τοῦ λαοῦ θὰ βελτιωθῆ ἀμέσως.

4) Ἐὰν ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ῥιζικῆς ταύτης ἀναδιοργάνωσεως μόνιμα. Ἀναμφιβόλως διότι ἡ ἐργασία αὕτη θ' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν

νεαρωτάτην ηλικίαν. Πᾶσα ἄλλη ἀπόπειρα κοινωνικῆς βελτιώσεως λαμβάνουσα τὸν ἄνθρωπον ἡλικιωμένον εἶνε φρούδη. Τὴν μονιμότητα τὴν ἐγγυᾶται μόνον ἡ ἐξ ἀπαλῶν δυνάμεων ἀνατροφή. Ὁ χαρακτήρ τότε μόνον λαμβάνει μόνιμον ἀνάπτυξιν ὅταν ἀρχίσῃ νὰ καλλιεργῆται νηπιόθεν. Ὁ ἀνὴρ δὲν δύναται ποτὲ νὰ λησμονήσῃ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἀρετὰς αἵτινες τῷ ἐνεσταλάχθησαν ὅτε ἦτο νήπιον. Τὸ σύστημα ἡμῶν τοῦτο ἀκριβῶς ἐκεῖ ἀποβλέπει, ἄρα τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ θὰ εἶνε μόνιμα.

5) Ἐὰν ἐλειτούργει δικαίως καὶ ὑπὲρ πάντων. Δικαίως θὰ ἐλειτούργει διότι οὐδενὸς θ' ἀφῆρει τὴν ἰδιωτικὴν περιουσίαν, καὶ οὐδενὸς θὰ παρέβλαπτε τὰ συμφέροντα. Ὑπὲρ πάντων θὰ ἐλειτούργει διότι θὰ ἐξασφάλιζεν εἰς ἕκαστον ὀλόκληρον τὸ προϊόν τῆς ἐργασίας του.

6) Ἐὰν εἶχε τοιαύτην ἐλαστικότητα ὥστε νὰ ἐπιδέχεται εὐρυσίαν, τροποποιήσιν καὶ τελειοποιήσιν ἐπ' ἀπειρον. Προδήλως διότι ἀπαιτεῖ εὐκτασίαν ὅλην ὅπως τεθῆ ἔν πληρῇ ἐνεργείᾳ. Ἐκαστὸν δὲ ἔτος ἡ ἀποκτωμένη πρόσθετος πείρα θὰ καθίστα ἐπιτηδὴν πᾶσαν ἀλλοίωσιν ἢ ἐπέκτασιν ἣτις θ' ἀπεδείκνυτο ἀναγκαία. Ἴνα καταδειχθῶσι ἐπαρκῶς ὅλα τὰ πλεονεκτήματα ἅτινα θὰ προσεπόριζεν εἰς τὸ γένος ἢ παραδοχὴ τοιοῦτου συστήματος, θ' ἀπηρτεῖτο ὀγκώδης τόμος. Ἄλλ' ἐπισταμένη μελέτη τοῦ σχεδίου θὰ πείσῃ ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν σύστασιν τῶν ἐν λόγῳ σχολείων τῆς κατωτέρας παιδείας, μεγάλη βελτίωσις οικονομικὴ θὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ βαρὺ φορτίον θὰ ἀρθῆ ἐκ τῶν ὤμων τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου.

Ὁ πᾶς πλοῦτος εἶνε δῶρον τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν Ἀνθρωπότητα, ὅπως τὸ ἡλιόφως, τὸ ὕδωρ, ἢ δύναμις τοῦ αὐξάνειν. Ὁ πλοῦτος ἐκεῖνος δημιουργοῦμεν ἐφαρμόζοντες τὴν δρᾶσιν μας ἐπὶ τῶν δῶρων τοῦ Θεοῦ δέον νὰ χρησιμοποιῆται ὑπὲρ ἐμφρόνων καὶ δικαίων σκοπῶν. Τίς σκοπὸς δὲ ἐμφρονέστερος, ἢ δικαιότερος, ἢ ἱερώτερος, παρὰ ἡ ἐξασφάλισις ἐστίας, τροφῆς, ἐνδυμασίας καὶ ἀρτίως ἀνατροφῆς τῶν τέκνων τῆς πατρίδος μας. Ἡ δαπάνη τοῦ πλούτου μας τούτου εἰς μέγαλα, ἀνάκτορα, ἐπαύλεις, θαλαμηγούς, ἐπίδειξιν πολυτελείας καὶ τοιαῦτα εἶνε ἔργον ἄφρον, ἀδικον καὶ ἀνίερον, ἀφοῦ ὡς ἐκ τούτου τὰ τέκνα τῶν δημιουργούντων τὸν πλοῦτον μας τούτον στεροῦνται ἐστίας, τροφῆς, ἐνδυμασίας, ἀνατροφῆς καὶ παιδείας. Ἐξασφαλίζοντες τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ὑπὲρ τῶν τέκνων μας θὰ καταστήσωμεν καὶ αὐτὰ δημιουργοὺς πολλαπλασίου, ἀνεξαντλήτου δύναμαι εἰπεῖν, πλούτου προσιτοῦ τοῖς πᾶσι.

Τὸ σύστημά μας ἀφοῦ ἀρχίσῃ ἐφαρμοζόμενον δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκην χρηματικῆς βοήθειας, οὔτε ἐκ φόρων οὔτε ἐκ δωρεῶν, διότι τὰ ἐργαστήριά του θὰ προάγῃ πᾶν τὸ χρειῶδες του, ἀκόμη καὶ πᾶν ἐργαλεῖον καὶ πᾶν τροφίμον.

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τούτου θὰ συνεπιφέρει τὴν λύσιν πολλῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Ἐνδεῖα δὲν θὰ εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ, οὔτε θὰ ὑπάρχῃ πλέον ἀνάγκη ὀφρανοτροφείων καὶ φυλακῶν διότι θὰ χρησιμοποιηθῶσιν οἱ ἀγροὶ μεταβαλλόμενοι αὐτομάτως εἰς ἀλσεοπόλεις καὶ ὁ φυσικὸς πλοῦτος τῆς χώρας θὰ ἀναπτυχθῆ. Τὸ γένος θὰ καταστῆ ἀπείρως ἰσχυρότερον εἴποτε ἐγένετο ἀνάγκη ν' ἀμυνθῆ ὑπὲρ τῆς αὐτοτελείας του· διότι ἀντὶ τοῦ γελοίου στρατεύματος δι' οὗ μᾶς ἐπροίκισαν οἱ πολίτευόμενοι θὰ ἔχωμεν ὀλόκληρον λαὸν ὀπλισμένον καὶ γυμνασμένον, ἀήττητον ἐν τῷ ἀπωθεῖν ἐπίθεσιν, καὶ ἐπιβλητικὸν ἐν τῇ ἀπαιτήσει καὶ διασώσει παντὸς δικαίου του καὶ παντὸς προνομίου του.

Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου μας θὰ παύσῃ ἡ ἔτησίᾳ συγκομιδὴ ἑκατοντάδων θανάτων καὶ χιλιάδων δυστυχημάτων συμβαινόντων ὡς ἐκ τῆς ἀστόργου νομοθεσίας ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐργοστάσια.

Τέλος ἡ ἐξασφάλισις ὀλβίου γήρατος δὲν θὰ εἶνε πλέον ὄνειρον, ἀπαξ τεθῆ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ σύστημά μας, ἀλλὰ θὰ εἶνε εἰς θέσιν ἕκαστος νὰ προσδοκᾷ ὀλβιον γῆρας, ἀντὶ, ὡς νῦν, νὰ βλέπῃ ἐν τρόμῳ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν του φοβούμενος τὸ μέλλον. Ὡς ἐδειχθῆ διὰ τῆς ἀνωτέρω διεξηγήσεως, ὁ πολίτης θὰ προσπελάσῃ τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν του ἀκριβῶς ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ κατοχὴν τοῦ κτήματός του. Πᾶς δόσας τριακονταετῆ χρῆσιμον ἐκδούλευσιν εἰς τὸ κράτος θὰ δύναται νὰ ἀποσυρθῆ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον κεκτημένος πᾶν δικαίωμα καὶ πᾶν προνόμιον καὶ πάντα τίτλον πολίτου ἀληθῶς ὀλβίου καὶ τετιμημένου. Τί ἄλλο δύναται νὰ εἶνε ὁ σκοπὸς τῆς παιδείας;

Κατ' ἀρχὰς οἱ ἄνθρωποι ἀντήλλασον προϊόντα, ἀλλ' ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀνταλλαγῆς παρεῖχε πολλὰς δυσκολίας καὶ ἐβασθάνιζε κατὰ πολὺν τοὺς ἀθρώπους· διὰ τοῦτο ἐσκέφθησαν νὰ ἐφεύρουν εὐκολώτερον τρόπον ἀνταλλαγῆς καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐφευρέθη τὸ χρήμα. Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ διὰ τοῦ χρήματος ἀνταλλαγὴ περιορίζετο εἰς τὰ προϊόντα καταναλώσεως, δηλαδὴ ἀντηλλάσσοντο δι' αὐτοῦ μέσα ἀπολαύσεως, οὐδεμίᾳ ζημίᾳ εἰς τὴν κοινωνικὴν ἰσορροπίαν ἐπήρχετο. Μόλις ὁμως ἡ διὰ τοῦ χρήματος ἀνταλλαγὴ ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς, ἡ δίψα τῆς ἀποκτήσεως χρήματος ἐφθασεν εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον καὶ κατέστη ὁ μόνος σκοπὸς τοῦ βίου. Ἐπέφερε δὲ μέγα πλῆγμα εἰς τὴν κοινωνικὴν ἰσορροπίαν, ὥστε οἱ ἄνθρωποι νὰ καταλήξουν εἰς τὸ νὰ διαιρῶνται εἰς αὐθέντας καὶ δούλους, εἰς πλουσίους καὶ ἀλήτας.

Μέγας εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος ἤθελε θεωρηθῆ ἐκεῖνος ὅστις θὰ κατώρθου, χωρὶς νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀνταλλακτικὴν ἰδιότητα τοῦ χρήματος ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων, δηλαδὴ τῶν μέσων τῆς ἀπολαύσεως, νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν παραγωγικὴν δύναμιν τοῦ χρήματος, ἤτοι τὴν ἀνταλλακτικὴν δύναμιν αὐτοῦ ὅσον ἀφορᾷ τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς, ἣτις καθιστᾷ αὐτὸ σήμερον τὸ σπουδαιότερον παραγωγικὸν μέσον